

OSMANLI'NIN SON DÖNEMLERİNDE SAFRANBOLU BULAK KÖYÜ'NÜN SOSYAL DOKUSU VE GÜNDELİK YAŞAMINA İLİŞKİN BİR ANALİZ

Oya Şenyurt

Özet: Bu çalışmanın amacı, Osmanlı'nın son dönemlerinde Safranbolu Bulak Köyü'nün sosyal dokusu ve gündelik yaşamına ilişkin bir analiz yapmaktır. Bu çalışmada ele alınacak dönem aralığı 19. yüzyıl ve kısmen erken 20. yüzyıl tarih anlatısını içermektedir. Bu anlamda çalışmada Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi belgeleri ile aynı dönem aralığına ilişkin yazılan çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Burada ele alınan arşiv belgelerinden biri Temettuat Defterleri'dir. Temettuat Defterleri, Osmanlı taşrasına ilişkin çalışmalar için önemli veriler içermekte ve istatistiksel bir çıkarım yapabilmeye olanağı sunmaktadır. Bu çalışmada, Safranbolu'ya ait olan Temettuat defterlerinde Bulak'a ilişkin bazı bilgiler derlenmiş olmakla birlikte, 4512 numaralı 1845 yılı Temettuat defteri sadece Bulak köyü için düzenlenmiş olması nedeniyle, transkripsiyonu yapılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulak Köyü, Osmanlı, Safranbolu, Temettuat Defterleri.

THE ANALYSIS ON THE SOCIAL TEXTURE AND EVERYDAY LIFE OF SAFRANBOLU BULAK VILLAGE IN THE LAST PERIODS OF THE OTTOMAN

Oya Şenyurt

Abstract: The aim of this study is to make an analysis of the social texture and daily life of Safranbolu Bulak Village in the late Ottoman period. The period range to be covered in this study includes the 19th century and partly early 20th century history narrative. In this sense, in the study, various sources written about the same period with the Ottoman and Republic Archives were used. One of the archive documents discussed here is Temettuat Notebooks. Temettuat Notebooks contain important data for studies related to the Ottoman country and offer the opportunity to make a statistical inference. In this study, although some information about Bulak has been compiled in the Temettuat Notebooks belonging to Safranbolu, 4512 numbered 1845 aged Temettuat Notebook has been evaluated by transcription only because it was arranged for Bulak village.

Keywords: Bulak Village, Ottoman, Safranbolu, Temettuat Notebooks.

OSMANLI'NIN SON DÖNEMLERİNDE SAFRANBOLU BULAK KÖYÜ'NÜN SOSYAL DOKUSU VE GÜNDELİK YAŞAMINA İLİŞKİN BİR ANALİZ

Oya ŞENYURT*

Giriş

Türkiye'de kent tarihi araştırmaları geçmiş yıllara göre yoğunluk kazanmışsa da köy tarihine ilişkin çalışmalar halen azdır. Araştırmacıların kent merkezlerine yoğunlaşan ilgisi ve hevesi köy tarihine özelleşme isteğinden daha fazla görünür. Kent tarihi yazımlarında merkeze bağlı köylerin tarihine pek değinilmeyerek çalışmanın kent merkezi üzerine odaklanması sıkça rastlanan bir durumdur. Kuşkusuz sadece bir köyün tarihine ilişkin, özelleşmiş yazım gücülüğü genelde kaynak yetersizliğinden dolayı yadsınamasa da, çeşitli fonlara ait arşiv belgeleri ve eski defterler henüz çok fazla uğraşılmamış bir alanın varlığını işaret eder. Burada kaleme alınan makalenin konusu olarak seçilen Bulak Köyü ise, tamamen bir merak sonucunda ortaya çıkmıştır. Daha doğru bir deyişle, yazarın aile kökenlerinin dayandığı bu topraklarda yaşayan kişileri ve/veya yönetimi karşılaştıran, bir araya veya karşı karşıya getiren, bütünleştiren, ayıran olaylara ilişkin merak ile gündelik hayat ve sosyal dokuyu çözümleme isteği; 19. yüzyıl Bulak köyü tarihine bir katkı olarak bu makalenin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bulak, bugün Karabük'e bağlı bir köydür. Karabük-Safranbolu yolunun beşinci kilometresinden kuzeye sapıldığında üç kilometre ötede gelişen bir yerleşim alanına sahiptir. Kuzeydeki çam ormanlarının eteklerinde kurulmuş olan köyü, Safranbolu'dan Bulak deresi ayırmaktadır. Köyün güneyinde tarlalar ve Karabük'ün 500 Evler Mahallesi, batısında Erenler Tepesi ve eski Kılavuzlar Köyü'ne kadar uzanan tarlalar bulunmaktadır¹. Köyde, Aşağı Mahalle, Saray Mahallesi, Harmanlar Mahallesi, Akyol Mahallesi, Kumluk Mahallesi, Dibek Mahallesi olmak üzere altı mahalle vardır ve her mahalleye

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

¹ Uğuroğul Barlas, *Karabük İli Bulak ve Cumayanı Köylerinde Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat Yönetiminde Yapılan Mikrobiyolojik ve Sosyolojik Çalışmalar*, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, 2010, s. 80.

bir cami düşecek biçimde Kumluk Cami, Saray Mahallesi Cami, Akyol Mahallesi Cami, Aşağı Mahalle Cami, Dibek Mahallesi Cami (Kilise önü Cami), Bulak Ulu Cami olmak üzere altı tane cami yer almaktadır². 2018 yılındaki nüfus durumuna göre köyde 277'si erkek, 312'si kadın olmak üzere toplam 589 kişi yaşamaktadır³.

Dibek (Kiliseönü) Cami (Fot.: Oya Şenyurt, 2019).

² Camiler dışında bugün var olan bir hamam yapısını da belirtmek gerekir.

³ www.nufusune.com/36742-karabuk-merkez-bulak-koy-nufusu (Erişim tarihi: 30.03.2019).

SOSYOLOJİDE YÖNTEM VE UYGULAMA:
MODERN FARKLILAŞMA, UYUM VE TEMSİL MODELLERİ

Sarayönü Cami (Fot.: Oya Şenyurt, 2019).

Dibek Mahallesi, mahalleye adını veren dibek taşı yolun ortasından batıya (sola) doğru taşınmıştır. (Fot.: Oya Şenyurt, 2019).

Tarihi açıdan değerlendirildiğinde Bulak köyü, Paflagonya bölgesinin en eski yerleşim birimidir. Roma ve Bizans topraklarında yer almış, Türk beylikleri tarafından yönetilmiştir. Bulak Safranbolu'dan önce Türkler tarafından fethedildiğinde buraya ilk yerleşenler Horasanlı Türklerdir⁴. Köyün erken dönem tarihi için yapılan araştırmalar sırasında Kenan Ziya Taş tarafından yayınlanan "Fatih Devrine Ait Bir Tahrir Defteri" başlıklı bir makaleye köye ilişkin bir bilgiye ulaşılr düşüncesiyle göz atılmıştır. Ancak, 15. yüzyıla ait 16 sayfalık ve sayfaları eksik olduğu belirtilen bir defterin incelendiği bu makalede Bulak köyüne ilişkin bir kayda rastlanamamıştır⁵. Bununla birlikte, 9 Nisan 1328/22 Nisan 1912 yılında Bulak Köyü ve Kılavuzlar Köyü arasında Turna Ormanı'nın kullanımına ilişkin anlaşmazlık için yazılan bir belgede, 500 yıldır ormanın kullanımının köyün elinde olduğu bilgisine rastlanmış olması Bulak'ın tarihine dair yazılı verilerin 15. yüzyıla kadar götürülebileceğini düşündürmektedir. Aynı belge 16 Şaban 1117/3 Aralık 1705 tarihli bir ilamdan söz ederek, bu ilamda köyün Bulak, Bulak-1 Kıraç, Bulak-1 diğer ve yine Bulak-1 diğer olmak üzere dört bölüm olarak gösterildiğini belirtir. Bulak köyünün ilk sınırları da bu belgede kaydedilmiştir⁶. I. Selim döneminde -yüksek olasılıkla- 1515 tarihli olan defterlerdeki köy ve mezralara ait yer adları arasında da "Bulak" yer almıştır. Köyün, mensup olduğu cemaat veya oymağın adını yansıttığı düşünülmektedir⁷.

⁴ "Bulak Köyü Tarihçesi", www.bulakonline.net/.

⁵ Kenan Ziya Taş, "Fatih Devrine Ait Bir Tahrir Defteri", dergiler.ankara.edu.tr/dergiler, s. 427-471.

⁶ O.A. DH.İD., Dosya no: 105, Gömlek no: 2/3. Bu belgeye göre Bulak Köyü sınırı şöyle tarif edilmiştir: "(...) Süslük Gölü'nden Ağzıkara'ya andan Karakös'ün deresi andan Çal Erenler andan Uzun Sin Kanacağı andan Gökçeğaç andan Şahin Yuvası ve Bilan Deresi andan Ermeşe Deresi andan Balkalağı kayası andan Bostanbükü yolu kurbünde Bulak Suyu andan Emiroğlu Köprüsü ile mahdud olduğu (...)".

⁷ Bu bilgi için bkz. İlhan Şahin, "Anadolu'da Türk Yerleşmesi Sürecinde Safranbolu", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu (4-6 Mayıs 1999)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s. 13. Yazara göre, aynı ada sahip köy sayısının fazlalığı, gerçekte Safranbolu'ya bağlı bu kadar çok sayıda köy olduğu şeklinde değil, aynı köyde birden fazla kimsenin tımar geliri hissesinin olmasından ve dolayısıyla köyün her tımar sahibi için ayrı ayrı ilgili tahrir defterine kaydedilmesinden ileri gelmektedir. Aynı durum Bulak dışında Karaağaç, Mağul, Mevruk ve Ödemiş gibi köyler için de geçerlidir.

Dibek Cami'nin arkasındaki bir konutun bahçe duvarında bulunan kuş figürleri ve "Maşaallah" yazısı (Fot.: Oya Şenyurt, 2019).

Diğer taraftan bu makalede ele alınacak dönem aralığı 19. yüzyıl ve kısmen erken 20. yüzyıl tarih anlatısını içereceğinden Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi belgeleri ile aynı dönem aralığına ilişkin yazılan çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Burada ele alınan arşiv belgelerinden biri Temettuat Defterleri'dir. Bilindiği gibi, Tanzimat'a kadar değişik adlarla ahaliden alınan vergilerin yerine ikâme edilen vergiler için yapılan temettu sayımları, 19. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi için son derece önemli bilgiler içermektedir⁸. Kişilerin kazançlarını tespit ederek, ekonomik güçlerine bağlı olarak alınacak verginin ödenmesine yönelik olarak Osmanlı Devleti'nin önemli bir kesiminde emlâk, arazi, hayvanat ve temettuat sayımları sonucu oluşan ve kısaca adına "Temettuat Defterleri" denilen defter koleksiyonları, Osmanlı taşrasına ilişkin çalışmalar için önemli veriler içermekte, istatistiksel bir çıkarım yapabilmeyi de olanaklı kılmaktadır. Safranbolu'ya ait

⁸ Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri", *Belleten*, C.: IX, (s. 225'ten ayrı basım), Ankara 1995, s. 395.

olan temettuat defterlerinde Bulak'a ilişkin bazı bilgiler derlenmiş olmakla birlikte, 4512 numaralı 1845 yılı temettuat defteri sadece Bulak köyü için düzenlenmiş olması nedeniyle, transkripsiyonu yapılarak makalede ayrıca değerlendirilmiştir.

Osmanlı köy/kent tarihi üzerine çalışan araştırmacılar için son derece önemli kaynaklardan bir diğeri de Şer'iyye sicilleridir. Kadıların verdikleri ilâm ve hüccetlerle birlikte görevleri gereği tuttıkları çeşitli kayıtları içeren defterlere "Şer'iyye Sicilleri" denmektedir. Şer'iyye mahkemelerine ait her türlü kaydı içeren Şer'iyye Sicilleri, yerel tarih yazımında olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun idari, sosyal, ekonomik, kültürel ve mali yaşamı üzerinde de bilgi veren ve arşivleri kuvvetlendiren birinci derecede orijinal belgelerdir. Bu makalede transkripsiyonu yapılmış 26 adet defter taranarak Bulak Köyü ahalisine ait bilgiler derlenmiş, miras, boşanma, nafaka, mal paylaşımı, vakıf işleri, borç ve alacak davaları ile çeşitli anlaşmazlıklara dair konular incelenmiştir.

Sicill-i Ahvâl Defterleri ise en üst rütbeden en alt rütbeye kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda görev yapan memurlara ilişkin hem özel hem de yaptıkları işlere bağlı resmi bilgileri içeren diğeri önemli kaynaklardır. Bu defterler, memurlara ait özel bilgiler sayesinde köy ve kent tarih yazımlarına katkıda bulunmaktadır. 1879-1909 tarihleri arasındaki kayıtları içeren Safranbolu Sicill-i Ahvâl Defterleri'ndeki memurlar içinde Bulaklılara da ulaşılmıştır.

Bulak Köyü'nün yerleşimi (Erişim: 20.02.2019).

Bulak Köyü'nün 19. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik yapısını tanımlamaya çalışırken kuşkusuz Nüfus Defterleri'nden de faydalanılmıştır. Yararlanılan diğer belgeler ise Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi'nde dosya içinde tekil olarak bulunmakta ve çeşitli fonlarda yer almaktadır. Böylelikle, ağırlıklı olarak köyün 19. yüzyıldaki canlı yaşamının bazı parçaları birleştirilerek anlamlı hale gelmiş, köy halkının birbirleriyle ve devletle olan karşılaşmalarına dair bir analiz yapılması mümkün olmuştur. Kuşkusuz bu parçalı köy tarihi anlatısı 19. yüzyıl ve kısmen 20. yüzyıl başı ile sınırlıdır ve köyün kuruluşundan başlayan tümel bir anlatı özelliğine sahip değildir. Bu noktada, 19. yüzyılda Bulaklıların gündelik yaşamlarından yansıyan sorunların ya da çözümlerin genel olarak değerlendirilmesi ve belgeler üzerinden yorumlanmasının makale sınırları içinde gerçekleştiği ve sonuçların devletin genel ekonomik ve sosyal yapısı ile ilişkilendirildiği ifade edilmelidir.

1919 yılına ait Berlin'de yapılan bir haritada Bulak ve Safranbolu, Bulak'ın batısında Demir Oluk Dağı, Durna Tepesi, Akkaya Dağı, kuzeyde Demir Oluk Deresi ve Sarıççek Yaylası
("Safranbolu Paftası", Dietrich Reimer [Ernst Vohsen], Berlin.
İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Hrt_001476).

1830 Sonrası Safranbolu'da Yapılan Nüfus Sayımında Tutulan Defterlerde Bulak'a İlişkin Kayıtlar

Bağlar ve Bulak'ta 150-200 hane olduğunu kaydeden William Ainsworth'un verdiği sayısal değerler doğru olmamakla birlikte, resmedilmeye değer güzel bir vadi görüntüsüne sahip Bulak Deresi'ne atıf yaparak Bulak'ın büyük bir

köy olduğunu teşhis etmesi önemlidir⁹. ML. VRD. TMT, 4524 ve 4525 numaralı defterlere göre 1840-41 yıllarında Safranbolu'ya bağlı 45 köy bulunmaktadır ve nüfus yoğunluğu bakımından en büyük köy 275 hane ile Bulak Köyü'dür. Servet açısından en zengin köy olan Müslümanyazı Köyü, 229 haneyle ikinci sırada gelmektedir. Nüfusu en az olan köy ise 6 haneyle Kozcağız'dır. Bu noktada 1840-41 kayıtlarına göre Safranbolu'nun en kalabalık köyü, 275 hane ile bütün köylerin %11,99'unu oluşturan Bulak'tır ve köyün tahmini nüfusu 1375'i bulmaktadır. Bu dönemde Safranbolu Kazası'nın köylerinde ekonomi genel olarak tarıma dayanmaktadır. Tarım alanı olarak tarla, bağ ve bahçeler önemli gelir kaynaklarıdır. Tarla, bağ ve bahçe kıymetinde birinci sırayı 294.322 kuruşla Müslümanyazı Köyü, ikinci sırayı 133.717 kuruşla Bulak Köyü, üçüncü sırayı da 86.393,5 kuruşla Bürnük Köyü almaktadır. Safranbolu köyleri içinde ekonomisi güçlü olan Bulak Köyü'nün kuşkusuz en fazla vergi veren köyler içinde olduğu da söylenmelidir. Safranbolu köylerinde 1840-41 yıllarında toplam olarak alınan vergi 138.346 kuruş iken en fazla vergi veren köy 13.972 kuruşla Bulak olmuştur¹⁰. Kıymet takdirinde birinci sıradaki Müslümanyazı Köyü ile arasında iki katından daha fazla fark bulunmasına karşın vergi tahsilatında öncü olması, Bulak Köyü ahalisinin toprağı daha verimli kullandığını göstermektedir.

1830 sonrası sayımlara ilişkin olarak 787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterlerindeki kayıtlar ise, nüfus sayımının çeşitli başlıklar altında incelenerek yapıldığını göstermektedir. Sadece erkeklerin sayıldığı nüfus sayımında Bulak'ta 595 erkeğin sayıldığı görülmektedir. Aynı aileye mensup erkeklerin de olduğu göz önünde tutulursa köyün nüfusunun yaklaşık olarak 1500 civarında olduğunu söylemek mümkündür. Nüfus sayımı için tutulan defterde sayılan 595 kişi; adları, baba adı, durumu ya da belirgin özelliğı, hastalık veya engelli olma hali, gittiğı yer, unvanı, boy, sakal, bıyık, aile adı veya lakap, yaş ve meslekten oluşan başlıklar altında tasnif edilmişlerdir. Bu tasniflere göre, 1 imam, 3 debbağ, 22 dülger, 7 duvarcı, 30 redif, 27 rençber, 13 amele, 1 zırlı

⁹ 1840-1841 tarihli Safranbolu Temettuat Defterleri ve 1830 yılı sonrasında yapılan Nüfus Sayımına göz atıldığında 1839 yılında kitabını yayınlayan W. Ainsworth'un kitabında verdiği sayısal değerlerin tahmini olduğu düşünülmektedir. Bkz. William Ainsworth, İstanbul'dan Kdz. Ereğli Üzerinden Ankara'ya Seyahat Notları, Çev.: Güngör Karauğuz, Harun Şimşek, Mehmet Ali Kapar, Çizgi Kitabevi, Konya 2014, s. 64, 66.

¹⁰ Mustafa Zahit Gümüsoğlu, "Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)", Y. L. Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2006, s. 26, 66,79.

asker, 1 hizmetli, 1 hatip, 1 börekçi, 1 gulâm, 1 asakir-i bahriyye (deniz askeri), 3 tüccar, 5 çörekçi, 1 çorbacı, 2 talebe, 8 mansûre (II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu'ndaki rütbesiz askerlere verilen isimdir), 1 ilkokul öğretmeni, kıldan eşya yapan 1 kişi köyde ikamet etmektedir. Bu sayılanlar dışında diğer kişilerin görev haneleri boş bırakılmıştır. Görevlerdeki sayısal dağılıma bakıldığında, dülgere ve duvarcı sayısının toplamı ile inşaat esnafının sayıca çok olduğu bir köy tanımı yapmak mümkündür¹¹. Bu defterde yer alan kayıtlarda Safranbolu merkezi ve diğer köylerinde inşaat esnafı oranı oldukça düşük kaldığından Bulak'ın dülgere/marangoz köyü olma özelliği oldukça kesin biçimde ortaya çıkmaktadır. Bazı kaynaklarda dülgereler çoğunlukla kâgır duvar ustası olarak kaydedilmişlerse de duvar örme marifetleri dışında aynı zamanda kalfa olarak inşaatın baştan sona kontrolünü üstlenebilmeleri de mümkündür. Bu sebeple nüfus sayımlarında duvarcılar ve dülgere ayrıştılarak kaydedilmiş olmalıdır. Ayrıca, bu kişilerin ahşap işçiliği ve marangozluk faaliyetlerinde bulduklarını da göz önünde tutmak gerekir. Şehircilik uzmanı Burhan Arif Ongun bu konuya dikkat çekerek Bulak Köyü halkının tümünün marangoz olduğunu belirtir ve Cumhuriyet sonrasında Ankara'ya gelerek çalıştıklarından söz eder. Ongun'a göre, Safranbolu'da herhangi bir marangoz tezgâhına sahip olmayan bu ustalar ahşap işlerini seyyar olarak ya da göç ederek icra etmekte, yakın yerlerde herhangi bir iş aldıkları zaman evlerinde yaparak yerine takmaktadırlar¹². Bulak, Safranbolu ve Kastamonu da dâhil yakın çevredeki ahşap konut mimarisini biçimlendiren usta ve kalfaların yetiştiği önemli bir köy özelliğini taşımaktadır.

Bununla birlikte köyün askeri bir birliğin parçasıymış gibi çeşitli sınıftan askerlerin ikamet ettiği bir nokta olduğunu söylemek de mümkündür. Bilindiği gibi, terhis edilerek ihtiyata geçirilen kur'a askerlerine redif adı verilmektedir. Redif sayısı ile mansûre, zırhlı asker ve bahriyeli askerlerin toplam sayısı askeri görevlerin inşaat esnafının faaliyet alanlarından daha yoğun olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca görevleri "rençber" olarak geçen kişilerin de köyde çiftçilik yaptıkları sayısal değer açısından asker ve inşaat işleri ile iştigal eden grupların ardından üçüncü sırada yer aldıkları tespit edilmektedir. Bununla birlikte, 1830 sonrası sayımlarda, debbağlardan 4'ü, 5 çörekçinin tümü, 1 tüccar ve 1 dülgere, ayrıca görev tanımı olmayan 5 kişinin de

¹¹ Dülgere ve duvarcılar toplamı 29 kişidir.

¹² Burhan Arif Ongun, "Safranbolu İmar Planı Raporu", *Belediyeler Dergisi*, S.: 9, 1936, s. 68.

İstanbul'da buldukları kaydedilmiştir. Köyde 4 kişi “hacı”, 2 kişi “yetim”, 1 kişi de “şeyh” unvanı ile anılmaktadır. 595 kişi içinden 354 kişi orta boylu, 34 kişi uzun boylu ve 10 kişi kısa boylu, olarak kaydedilmiştir. Çeşitli fiziksel engellere sahip kişiler de not edilmiştir¹³.

Köyde bazı ad yazıtlarına rastlanmaktadır. Dibek Cami'nin arkasındaki bir konutun bahçe duvarında bulunan ad yazıtında “Esseyid Hacı Osman Ağa” ifadesi yer almaktadır (Fot.: Oya Şenyurt, 2019).

Nüfus sayımına ilişkin başlıkların içinde lakaplar ve aile adları bölümünde (köydeki tüm lakaplar dipnotta yazılmıştır)¹⁴ ise Çoban Hacı oğlu, Bornaz

¹³ Bu kayıtlarda çolak, tek gözlü, kör, topal, sağır gibi fiziksel engelleri olanlar sıralanmıştır.

¹⁴ Nüfus defterinde bir lakabın birkaç kez tekrarlandığı görülmüştür. Burada her lakabın bir kez yazılmasına çalışılmıştır. Lakaplar şöyledir: İmam oğlu, Mentеш oğlu, Hüseyin usta oğlu, Mahmud oğlu, Bezirkan oğlu, İhsan oğlu, Koca Gulam Oğlan oğlu, Arab Hasan oğlu, Hacı Osman oğlu, Ömer Hoca oğlu, Küçük Muhammed oğlu, Hacı Bekir oğlu, Tabak Ahmed oğlu, Hacı Hüseyin oğlu, Hacı Hasan oğlu, Çil Ömer oğlu, Dik Kulak oğlu, Emir Hüseyin oğlu, Salih oğlu, Kara Ahmed oğlu, Kul oğlu, Kuş oğlu, Köreci oğlu, Subaşı oğlu, Çoban Hacı oğlu, Hacı Çoban oğlu, Macar oğlu, Müezzın oğlu, Kör oğlu, Çilingir oğlu, Ak Hüseyin oğlu, Kırnaç oğlu, Salih oğlu, Çil Hüseyin oğlu, Hatib

oğlu, Kadı oğlu, Hacı Murad oğlu gibi bazı lakapların tekrar ettiği görülmektedir. Çok sayıda ailenin aynı lakapla anılması nedeniyle bu nitelemele-
rin tekrar etmiş olması, köyde aynı soydan gelen büyük ailelerin oluştuğuna
işaret etmektedir. Bu listede günümüze kadar süre gelen bazı lakaplar dikkat
çekmekle birlikte, bugün kullanılan ancak nüfus sayımı döneminde kayıtlara
geçmeyen başka lakapların varlığı da düşünmeye sevk eder. Söz gelimi, bu-
gün köy içinde kullanılan İsmail Hocalar, Yumuklar, Alpaşlar, Bulamaçlar,
Çürükler, Kasaplar vs. gibi aile adları 1830-1840 yılları arasında yapılan nü-
fus sayımlarına ilişkin defterde yer almamaktadır. Bununla birlikte 1845 yılı
Bulak Temettuat Defteri'nde 83 numaralı hanede "Bulamacı oğlu Mehmed"
adıyla anılan bir kişinin bulunması "Bulamacı" lakabının zaman içinde "Bu-
lamaç(ş)"a dönüştüğünü düşündürmektedir. Bu lakabın genellikle üzüm şı-

oğlu, Huma oğlu, Terbaş oğlu, Emir Osman oğlu, Hallaç oğlu, Sarı Muhammed oğlu,
Kayyum oğlu, Osman oğlu, Hacı Ahmed oğlu, Kadir oğlu, Tutacık oğlu, Hacı Derviş
oğlu, Ak Darıcı oğlu, Sarıcan oğlu, Kazlı oğlu, Kel Osman oğlu, Kara Ahmed oğlu, Bekir
oğlu, Kör oğlu, Tapanlı oğlu, Pehlivan oğlu, Suhteoğlu, Dayı oğlu, Gulam oğlu, İsmail
Gulam, Hacı Veli oğlu, Emri oğlu, Bıçak oğlu, Kadı oğlu, Ak Şaban oğlu, Hacı Abdullah
oğlu, Taban oğlu, Karabaş oğlu, Yamak oğlu, Eyüplü oğlu, Emir oğlu, Çevb Çöp oğlu,
Murad oğlu, İbrahim Usta oğlu, Hacı Veli oğlu, Ayvaz oğlu, Matıllı oğlu, Zengün oğlu,
Kenan oğlu, Çakır oğlu, Kütürüm oğlu, Veli Ahmed oğlu, Maden oğlu, Kebabçı oğlu,
Davud oğlu, Milade oğlu, Hatib oğlu, Hacı Halil oğlu, Çınar oğlu, Bekir Usta oğlu,
Koyun oğlu, Çakır oğlu, Benderli oğlu, Hacı Veli oğlu, Hacı Murad oğlu, Sarık oğlu,
Nuri oğlu, Mihman oğlu, Kadılı oğlu, Sarı Çavuş oğlu, Ali Küçük oğlu, Emir Ahmed
oğlu, Mahsur (veya Mecbur) oğlu, Eyyüplüoğlu, Kocabaş oğlu, Ocaklı oğlu, Çamurlu
oğlu, Mentеш oğlu, Ürkek oğlu, Hacı Murad oğlu, Kara Ahmed oğlu, Cenk oğlu, Ka-
pulu Bekir oğlu, Gören (?) Kürt oğlu, Kara İbrahim oğlu, Aslan oğlu, Mahmud oğlu,
Bekir Usta oğlu, Hacı Şaban oğlu, Bıyıklı oğlu, Esir oğlu, Karabaş oğlu, Ali Beşe oğlu,
Ali Kercan oğlu, Yolmacı oğlu, Hallaç oğlu, Orta Başı oğlu, Hacı Ahmed oğlu, Ömer
Beşe oğlu, Arab oğlu, Bezirkan oğlu, Çaycı Cici oğlu, Çaycı oğlu, Kadı Muhammed
oğlu, Könc Künç oğlu, Hüseyin Usta oğlu, Uzun oğlu, Dünkaz oğlu, Hacı Ömer oğlu,
Uzun oğlu, Deli Oğlan oğlu, Ak Mehmed oğlu, Darıcı oğlu, Hacı Ömer oğlu, Dünkaz
oğlu, Tarak oğlu, Karakuş oğlu, Köse oğlu, Tavukçu oğlu, Burunsuz oğlu, Emir Ahmet
oğlu, Ak Hacı oğlu, Direksiz Burunsuz oğlu, Çilingir oğlu, Mola Hüseyin oğlu, Bornaz
oğlu, Köküdanlı oğlu, Kara Ahmed oğlu, Çil oğlu, Kadı oğlu, Abdurrahman oğlu, Molla
Hüseyin oğlu, Bodur Hacı oğlu, Hacı Ahmed oğlu, Hacı Bekir oğlu, Sarık oğlu, Murad
oğlu, Hacı oğlu, Kadılı oğlu, Emir Hüseyin oğlu, Salih oğlu, Küçük oğlu, Kırçalı oğlu,
Hacı Mustafa oğlu, Çoban Hacı oğlu, Pehlivan oğlu, Müezzın oğlu, Hallac oğlu, Kazalı
oğlu, Kürcü Bekir oğlu, Kadı Bosnalı oğlu, Tufan oğlu, Gökman oğlu, Münteşi oğlu, Ali
Koçan oğlu (Bkz. Mehmet Koç, 787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri, Y. L. Tezi,
Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2015, s.
135-160).

rasının kaynatılması ile yapılan koyu pekmez anlamına gelen “bulama”¹⁵ ile bağlantısı ve ailenin bulama üretimiyle ilişkisi vardır.

1830 sonrası nüfus defterinde yer alan çoğu lakabın soyadı niteliğine haiz olması da dikkat çeken bir başka noktadır. Üstte sayılan lakapların kuşkusuz sonradan çeşitli sebeplerle ortaya çıkması mümkündür. Daha önce de ifade edildiği gibi, sebeplerden birini ailedeki bir kişinin yaptığı işe bağlı olarak ayrışarak farklı bir lakapla anılması oluşturur. Söz gelimi, “Hum/n oğulları” olarak anılan bir ailenin yaklaşık 150 yıl önce yaşayan bireyi İsmail’in (doğumu 1864), hocalık unvanı nedeniyle “İsmail Hoca” lakabını alması gibi, aileler büyüyerek parçalandıkça lakapların da çeşitlendiği ve kişiselleştiği söylenebilir.

19. Yüzyıl Şer’iyye Sicillerinde Bulak Köyü (Bulak Karyesi)

Osmanlı tarihinin kaynakları arasında Şer’iyye sicillerinin birinci derecede önemli olduğuna şüphe yoktur. Ahmet Akgündüz’ün de ifade ettiği gibi, kadıların devlet merkezi ile yaptıkları resmi yazışmaları, halkın şikâyet ve dilekçelerini, mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen ferman ve hükümleri, en önemlisi de ait olduğu mahallin sosyal ve iktisadi hayatını yansıtan mahkeme kararlarını içeren Şer’iyye Sicilleri incelenmeden, Osmanlı Devleti’nin siyasi, idari ve sosyal tarihini gerektiği gibi ortaya koymak mümkün değildir¹⁶. Şer’iyye Sicilleri’nin, kent tarihi ve yerel tarih yazımında önemli bir işlevi bulunmaktadır. Kişilerin birbirleriyle olan alışverişleri, anlaşmazlıkları, evliliğin çözülmesi durumları, miras, nafaka davaları ve detayda halkın gündelik yaşamda kullandığı ev eşyalarına kadar pek çok madde, söz konusu sicillerin içeriğinde yer almaktadır. Bu sebeplerle de olayların kaydedildiği Şer’iyye Sicilleri’nin incelenmesi özel önem arz etmektedir. Safranbolu Şer’iyye Sicilleri’ne bağlı yapılan pek çok yüksek lisans tezinde Bulak Köyü’ne ilişkin bazı kayıtlara da rastlanmıştır. Transkripsiyonu yapılan 26 adet Safranbolu Şer’iyye Sicil Defteri’nin verileri incelenerek, Bulak’ın 19. yüzyıl sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin bazı genel bilgilere ulaşılmıştır. Şer’iyye Sicilleri içinde alacak verecek davaları, miras paylaşımı,

¹⁵ Zeki Tekin, Hatice Ceylan, “Safranbolu Şer’iyye Sicillerinde Geçen Eşya, Lakap ve Yer İsimleri”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 6, No. 6, 2017 s. 385, ss. 377-402.

¹⁶ Ahmet Akgündüz, *Ser’iye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, İstanbul 1998, C. 1, s. 11, 12.

arazi anlaşmazlıkları, nafaka, boşanma, vekâlet, kız icarı, cami inşaatı talebi, vergi, emlâk ve araziye yapılan müdahaleler, Safranbolu halkı ile olan su anlaşmazlığı gibi bazı maddelere rastlanmıştır.

Ticari anlaşmazlıklar sonucu ortaya çıkan alacak verecek davalarının yanı sıra vefat eden kişinin terekesinin hesaplanarak borcunun ödenmesine ilişkin bazı uygulamalar yer almıştır. 1807-1819 yıllarını kapsayan Şer'iyeye Sicilleri'nde Bulak Köyü'nden eskiden beri alına gelen mal-ı ispenç (tarım vergisi) vergisinin toplanması için bir subaşının görevlendirildiği tespit edilmektedir. Bu vergi 1000 kuruş olarak belirtilmiştir¹⁷. Boşanmalar sık görülmeyle birlikte, sebep olarak iki sicil defterinde geçimsizlikten¹⁸, nafaka ve mehir söz konusu olduğunda ise korkutma ve darbtan söz edilmiştir¹⁹. Boşanmadan sonraki mehir davalarında tarafların anlaşmalarında bazen güçlük çekilmektedir. Söz gelimi, Gök oğlu Ali kızı Şerife Hanım eski eşi Ahmed'in nafaka ve mehir alacağı sebebiyle kendisini darb ettiğini söyleyerek 201 kuruş "mehri müeccel" hakkını ve "nafaka-i iddeti"ni talep etmiştir. İddet, evliliğin çeşitli sebeplerle sona ermesi durumunda erkeğin ve zifaf veya halvet olunmuş zevcenin yeniden evlenmesi yasak olan zamana denmektedir. İddet boşanmada taraflara düşünme fırsatı vermek; kadının önceki kocasından hamile olma ihtimalini ortadan kaldırmak; kadına vefat eden kocasının hatırasına bağlılığı ve vefasını göstermesi için fırsat tanımak; boşanıp tekrar evlenmeyi güçleştirmek amacıyla aile bağlarını korumak gibi amaçlarla verilen süredir²⁰. Nafaka iddet süresince verilmektedir. "Mehri müeccel" ise hemen verilmeyip daha

¹⁷ Bunun için bkz. Rıdvan Atak, *2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68. Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013, s. 56, 72. 1830 sonrası yapılan sayımlarda Bulak'ta hiç gayrimüslim olmadığı tespit edilmekle birlikte sadece gayrimüslimlerden alınan ispenç vergisinin 1807-1819 tarih aralığında Bulak'tan alınması, bu dönemde köyde gayrimüslimler yaşıyor muydu? sorusunu akla getirmektedir. İспенç vergisinin Hıristiyanlardan alındığına ilişkin bilgi için ayrıca bkz. Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, 24 numaralı dipnot, İstanbul 2009, s. 233.

¹⁸ Gülnaz Okumuş *2141 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyonu*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2016, s. 20-21.

¹⁹ Darb için bkz. Bayram Canbaz, *2130 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018, s. 459.

²⁰ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku: Adalet ve Müлк*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2008, s. 460.

sonra verilmesi gereken mehir demektir. Boşanma halinde, zıfak veya halvet olmuşsa, müeccel mehrin tamamı, olmamışsa yarısı verilir. Dolayısıyla Şerife Hanım boşanma kararı süresince alamadığı nafakasıyla, boşanma sırasında verilen mehir bedelini talep etmektedir. Şerife Hanım babasından oldukça mal mülk kaldığını belirterek, eşi Ahmed'in beşyüz kuruşluk kazanı, tüfek, kantar, balta, kazma, hamam tası, iki sahan, el tâbası, maşrapa, testere, keser, küp, kilim, çuha ferace ve inek semeninden kaynaklanan yüz kuruş hakkını zapt ettiğini ifade etmiştir. Şerife Hanım alacak davasını sürdürürken eşi Ahmed; kazan, tüfek, kantar, balta, kazma, hamam tası, iki sahan, maşrapa, testere ve kilim vererek Şerife Hanım'ı ikna etmeyi başarmıştır²¹.

Diğer taraftan miras davaları görülen ve vefat eden Bulaklılardan bazı- larının İstanbul'da ikamet ettiği tespit edilmiştir. Söz gelimi, 1884-1893 tarih aralığına ait bir Şer'iyeye Sicili'nde aslen Safranbolu Bulak Köyü'nden olup, İstanbul'da Dülgeroğlu Mahallesi sakinlerinden Şehzâde Medresesi müder- risi Hüseyin Cemâleddin Efendi'nin vefatı sonucu, aynı mahallede ikamet eden boşanmış olduğu eşi ile kızı ve Bulak'ta ikamet eden kız kardeşi arasın- da miras paylaşımı yapılmıştır²². İstanbul'da çalışan kişilere bir başka örnek, 1876-1878 tarihleri arasında hazırlanan Şer'iyeye Sicilinde yer alır. Bu, Torak- lıoğlu (?) Abdullah oğlu Osman oğlu Hasan'ın İstanbul'da Evliya Hanı'nda ticaret yaparken vefatına ilişkin bir miras davasıdır²³. 1896-1900 yılları arası için hazırlanan Şer'iyeye Sicili Defteri'nde Galata'da Arap Cami hatibi olarak görev yapan Osman Hilmi Efendi ile Tersane'de mutemetlik yapan Mehmed oğlu Süleyman'ın adlarına da rastlanmıştır²⁴.

"Kız icarları" maddesi ise para karşılığında İstanbul'daki saray çalışan- larının yanına hizmetçilik yapmak için gönderilen bazı küçük kızlara aittir. Kız icarları söz konusu kızların İstanbul kültürü ile büyümelerini olanaklı kıldığı gibi ailenin geçiminin de temin edilmesinde önemli rol oynamak-

²¹ Bayram Canbaz, *2130 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018, s. 459.

²² Hatice Ceylan, *2146 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyonu*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2017, s. 38.

²³ Hamza Yıldız, *2142 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2017, s. 28.

²⁴ Metin Yılmaz, *2152 Numaralı Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1313-1317/M.1896-1900)*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013, s. 28, 37.

tadır. Bunlardan ikisi 1894-1896 yılları arasında Yılandoğlu Mahmut'un eşi Hanife'nin kızı 13 yaŐındaki Havva'yı hizmet etmek ve 30 kuruş ücret almak üzere İstanbul BeŐiktaŐ'ta Fındıklı dergâhı postniŐini Hasan Hüsni Efendi'nin eşi Zeynep Hanım'a göndermesi, diğerleri Tekke Mahallesi sakinlerinden Fatma'nın kızları Sâre ve Havva'yı 30 kuruş bedelle ihtiyaçlarını karşılaması için İstanbul KabataŐ'ta Avni Efendi Mahallesi'nde saray çalıŐanlarından EŐref Bey'in hanımı Atiye Hanım'a göndermesine ilişkin kayıttır²⁵. 1903 yılında ise, 9 yaŐındaki Huriye adlı kızın İstanbul NiŐantaŐı'nda oturan Süleyman Paşa'nın eşi Hadiye Hanım'a hizmet etmesi için teslimine dair bir kayıt bulunmaktadır²⁶.

Cami inŐaatlarına ve tamirlerine ilişkin bilgilere göz atıldığında, 1876-1878 yılları arasında Akyol Mahallesi'nde cami olmadığı için cami ve hatip talebinde bulunulmuŐtur. Akyol Mahallesi ahalisi kış aylarında Cuma ve bayram namazlarını kılmak için başka camilere gitme konusunda zorluk çekmekte, özellikle yaŐlı nüfusun ulaŐımı oldukça zor olmaktadır. Bu sebeple mahallede bulunan el-Hâc Murad Mescidi'nin içine minber konulmasını talep etmişlerdir. Böyle bir talebin gerçekteŐmesinde mahallenin büyük ve ahalisinin kalabalık olmasının rol oynadığı anlaŐılmaktadır²⁷. Ayrıca köydeki gezi sırasında köy ayanı Mehmed Ağa'nın mezar taşı üzerine kaydedilenlerden köy yolları, kaldırımlar ve hamam inşasının 19. yüzyılın baŐlarında gerçekteŐtirildiđi sonucuna varılmıştır.

²⁵ Mehmet Eryükseldi, *2151 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili H. 1311-1313/M. 1894-1896 (Değerlendirme, Transkripsiyon)*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013, s. 20, 32.

²⁶ Abdullah Tanrıverdi, *2155 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili 1320-1321-1322/1903, 1904 (Değerlendirme, Transkripsiyon)*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013, s. 55.

²⁷ Hamza Yıldız, *2142 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2017, s. 73.

Bulak Köyü Ulu Cami'nin bahçesinde yer alan Mehmed Ağa'nın mezar taşı (Fot.: Oya Şenyurt, 2019).

Bulak Köyü'nden mahkemeye yansıyan kayıtlarda bir yol anlaşmazlığının ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre, Neccâr Yirmibeşoğlu Ahmed Usta komşusu Abacı Ahmed Ağa ile anlaşmazlığını kaleme aldığı 3 Eylül 1889 tarihli arzuhalinde; Akyol Mahallesi'nde Ahmed Ağa ile ortak olarak kullandıkları yolun bir tarafında Ahmed Ağa'nın menzil ve bahçesi bir tarafında da kendi menzil ve bahçesinin olduğunu tarif ederek ortak kullandıkları bu yolun Abacı Ahmed Ağa tarafından zabt edildiğini anlatmıştır. Abacı Ahmed Ağa, genişliği 10 zira olan yolu haksız olarak kapatarak kendi bahçesine dâhil etmiştir. Ayrıca bahçesinin kenarından 14 zira ölçüsündeki alanı ayırmış, Neccâr Yirmibeşoğlu Ahmed Usta'ya yol açmış, eski yolu kullanmasını yasaklayarak buradan geçmesini istemiştir. Konunun mahkemeye intikal etmesinden sonra Abacı Ahmed Ağa'ya tembihte bulunduğu ve yolun eski biçimiyle kullanımına devam edilmesi gereği bildirilmiştir²⁸.

²⁸ Yusuf Taştan, *2147 Nolu Safranbolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu* (H. 1304-1307/M. 1886-1890), Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013, s. 334.

Şer'iyeye Sicilleri'nde yer alan ve burada ele alınacak olan son konu ise Safranbolularla Bulak ahalisinin arasında ortaya çıkan su anlaşmazlığıdır. Konuyla ilgili olarak yapılan bir tez çalışmasında 10 Ağustos 1853 tarihli, numarası verilmeyen ve bazı kelimeleri okunamayan bir Şer'iyeye kaydına dayandırılarak Bulaklıların bir ark açarak suyu köye çektikleri hakkında bir yargıya varılmışsa da²⁹, transkripsiyonu yapılan 2130 numaralı H.1268-1274 / M.1852-1858 yıllarını kapsayan Safranbolu Şer'iyeye Sicilleri'nde böyle bir müdahaleden söz edilmez. 2130 numaralı deftere göre konunun çözümlenmesi için taraflar bir araya gelmiş, Hüseyin Efendi adında bir kişi de mübaşir olarak görevlendirilmiştir. Evkâf Müdürü Mustafa Efendi, Meclis azası, mahkeme baş katibi Haşim Efendi, köyden muhtar Tabanlıoğlu Mülazim Mehmet Ağa, Mentеш oğlu Hacı Mehmed, Hacı Halil oğlu Molla Mustafa, Çakır oğlu Emin ve Kolsuz ibni Mehmed adlı kişiler su anlaşmazlığının ortaya çıktığı alana giderek kontrol etmişlerdir. Verilen bilgilere göre, Gazi Süleyman Paşa günümüze kadar uzanan Gazi Süleyman Paşa vakfının kurucusu olup, kente 4 km. uzaklıkta bulunan Bulak mağarasından yollarını yaptırıp getirdiği suyu, Bağlar bahçelerinin sulanması için vakfetmiştir. Gazi Süleyman Paşa'nın inşa ettirdiği binadan sızdığı belirtilen ve arka eskiden beri Safranbolu bağlarıyla vakfın içine dâhil olan Safranbolu'daki cami, çeşme ve hama giden söz konusu akarsu, Bulak'taki bağ ve bahçeleri de sulamaktadır. Ancak, Safranbolu ahalisinin müdür marifetiyle bendi tamir ettikleri esnada köye gelen su azalmış ve bu durum da köyden bazı kişilerin arzuhal vererek şikâyetle bulunmasına sebep olmuştur. Köyün ileri gelenleri su konusunda bu şikâyete kadar bir anlaşmazlığın bulunmadığını ancak suyun eskisi gibi akması durumunda fazlasını da istemediklerini ifade etmişlerdir³⁰.

1879-1909 Tarihli Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde Bulaklı Memurlar

1879-1909 tarih aralığında Sicill-i Ahvâl Defterleri'nde yapılan taramalarda Bulaklı memurların adlarına rastlanmıştır. Bunlardan Ahmed Ali Efendi, Mustafa Ağa'nın oğlu olarak hicri 1288/1871-1872 yılında Bulak köyünde doğmuştur. Safranbolu ilkokul ve ortaokulunda eğitim almışsa da hastalığı

²⁹ A. Esra Bölükbaşı Ertürk, *Osmanlı Döneminde Safranbolu Su Mimarisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004, s. 20.

³⁰ Bayram Canbaz, *2130 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018, s. 358-359.

nedeniyle diploma sahibi olamadığı anlaşılmaktadır. Sonrasında Ahmed Ali Efendi İstanbul Rüşumat Nezaretine kabul edilmiş, 1904 yılında Galata Em-tia Dahiliye Gümrüğü'ne naklolmuş, 1906 yılında 40 kuruş maaş ile gümrük-te yolcu salonu pusula muharrirliğine (yazıcılığı) tayin edilmiştir³¹.

Ahmet Rıfat Efendi, Kuzatdan (kadılardan) Ali Efendizâde Hacı Nu-man Efendinin oğludur. Hicri 1264/1847-1848 yılında Bulak köyünde doğ-muştur. Köyün sıbyan mektebinde eğitim almıştır. Arapça ve Türkçe okur yazarlığı bulunmaktadır. 1875 yılında elli kuruş maaşla Bâb-ı Vâlâ-i Fetvâ Mektûbi kalemine, sonrasında Fetvahâne-i Celîle pusula odasına memur olarak atanmıştır. Çerkeş kazasında bulunmuş oradan Trabzon vilayeti Gi-resun kazasında görevlendirilmiştir. Fetvahâne-i âli Müsevvid Mülâzımı olmuştur. İstanbul müderrisliğine yükselen Ahmet Rıfat Efendi, Kırşehir, Bolu ve Mekke'ye de gönderilmiştir. Ertuğrul livası, Afyonkarahisar ve Ay-dın kentleri, memuriyeti sırasında görev yaptığı yerler olarak tespit edil-mektedir. 1911 tarihinde Kudüs'e tayin edilmiş, 1912 yılında Kudüs'te üç aylık kadı iken vefat etmiştir³².

Mehmet İzzet Efendi, esnaftan Hasan Efendi'nin oğludur. 15 Eylül 1286/27 Eylül 1870 yılında Bulak'ta doğmuştur. Arapça okumuştur, Türkçe yazma ve Arapça konuşma becerisi bulunmaktadır. 1884 yılında, 24 yaşındayken, 80 kuruş maaşla Birinci Ordu levâzım dâiresi ikinci şubesine mülâzım (teğmen) tayin edilmiş, sonrasında üçüncü ve dördüncü şubelere maaşı artarak yük-selmiştir. 1896 yılında ikinci sınıf hulefalığına (halifelik) terfi etmiştir³³.

Mehmed Şükrü Efendi, "Eminoğlu" olarak anılan ve çiftçilik yapan Os-man Ağa'nın oğludur. 2 Teşrin-i Evvel 1287/14 Ekim 1871 yılında Bulak'ta doğmuştur. Köyün sıbyan mektebinde öğrenim gördükten sonra, İstanbul'a gelip, Şehid Mehmed Paşa Medreselerinde eğitim görmüş ve şehadetname (diploma) almaya hak kazanmıştır. Beyazıt Dersiamları'ndan (Osmanlı dö-neminde, özel bir sınavı kazanarak medreselerde ders verme yetkisini elde eden müderrislere verilen ad) Kırşehri Mehmed Efendi'nin verdiği eğitimle-re katılmış, sarf-nahiv (dilbilgisi, gramer), mantık ve usul-i fıkıh (İslam hu-kuku) okumuştur. Türkçe okur yazarlığı bulunmaktadır. 1900 yılında Evkâf-ı

³¹ Ahmet Erkartal, *Sicill-i Ahval Defterlerindeki Safranbolulu (Zağfiranbolulu) Memurlar (1879-1909)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi, Sakarya 2007, s. 23.

³² Ahmet Erkartal, *Sicill-i Ahval Defterlerindeki Safranbolulu (Zağfiranbolulu) Memurlar (1879-1909)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi, Sakarya 2007, s. 29-31.

³³ Ahmet Erkartal, *a.g.e.*, s. 86-87.

Hümâyûn Nezareti Sicil Ahval ve İstatistik Kalemine girmiştir. İyi hali ve sadık çalışmaları olduğu kaydedilmiştir. Beyazıt Camisi'nde gördüğü eğitimi tamamlayarak icazetname almıştır. 1906 yılında sicil idaresi tahkik memurluğuna nakledilmiştir. Sonrasında, Üsküdar Evkâf İdaresi üçüncü sınıf kitabetine, Emval ve Emlak-i Vakfiye İdaresi üçüncü sınıf kitabetine, Memurin Kalemi üçüncü sınıf kitabetine nakledildiği anlaşılmaktadır³⁴.

Nu'man Na'ım Efendi ise, Fütüvvühâne müsevvidlerinden (kâtip) Hacı Ahmet Rıf'at Efendinin oğludur. 1294/1877-1878 yılında Bulak'ta doğmuştur. Giresun ve Kırşehir ortaokullarında ve Bolu Lisesi'nde eğitim almıştır. İstanbul'da da eğitim alan Nu'man Na'ım Efendi, fenn-ü hesâb, tarih ve coğrafya-i umûmî, usûl-ı defteri, edebiyat-ı osmaniye ve cebir okumuştur. Türkçe okur yazarlığı bulunmakla birlikte diploması yoktur. Sırasıyla, Bursa müderrisliğinde ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nde görevlendirilmiştir. Sonrasında Masârifat-ı Umûmîye İdâresine atanmıştır. Görevini yapma gayreti dikkat çekmiştir. Rütbesi mülkiyeye tahvil edilmiştir³⁵.

19. Yüzyılın İkinci Yarısında Bulak'ta Miras Kayıtlarındaki Kişisel Gereçler, Kıyafetler ve Ev Eşyaları

Şer'iyye Sicilleri'nde miras olarak bırakılan eşyalara ilişkin tutulan kayıtlar, dönemin ev eşyalarına ve kişilerin özel eşyalarına ışık tutması açısından ilginç sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu kaynaklar miras bırakanları bir ad olmaktan çıkararak gündelik hayatını gözünde canlandırabildiğimiz kişilere dönüştürmesinin ötesinde, yaşam biçimleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan önemli bir aracı haline gelmektedir. Burada Şer'iyye Sicilleri'nde yer alan iki miras paylaşımı vakası hakkında tutulan kayıtlar, Bulak'ta yaklaşık 37 yıl arayla biri erkek diğeri kadın iki kişinin miras bıraktığı mülkler ve eşyalara bağlı olarak bir karşılaştırma yapılmasını olanaklı kılmıştır. İki miras durumunu karşılaştırma olanağını bulduğumuz kişilerden biri 1869 yılında vefat eden Emir oğlu Hasan bin Osman bin Abdullah'tır³⁶. Diğeri ise

³⁴ Ahmet Erkartal, *a.g.e.*, s. 106-108.

³⁵ Ahmet Erkartal, *Sicill-i Ahval Defterlerindeki Safranbolulu (Zağfiranbolulu) Memurlar (1879-1909)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi, Sakarya 2007, s. 137-139.

³⁶ Okan İpekçi, *2136 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu (1-60 Sayfalar arası)*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018, s. 421-427.

1905-1906 kayıtlarında yer alan Ali oğlu zevcesi ve Benderli oğlu kerimesi Fatma bin Ali bin Abdullah adlı bir hanımdır³⁷.

Emir oğlu Hasan'ın geride bıraktığı mirası içinde, entari, aba, sarık, yeşil sarık, beyaz sarık, şal, mendil gömlek, dizlik, hırka, pabuç gibi giyim kuşam gereği kullanılan kişisel eşyalarına rastlanmaktadır³⁸. İki çeşit sarık sahibi olması ve en önemlisi beyaz sarığı olması Emir oğlu Hasan'ın ulema sınıfına dâhil olduğunu gösteren önemli bir maddedir. Bununla birlikte, "aba" adını alan tüm giysilerin kışlık kullanıldığını unutmamak gerekir. Burada geçen abanın kalın kumaştan yapılan bol ve uzun bir üstlük olduğu düşünülmektedir. Dizlik ise diz kapaklarını örten diz kapaklarından 3-4 parmak aşağı inen bir tür pantalondur. Entariyi gece yatarken giydiği tahmin edilebilir. Böylelikle, Emir oğlu Hasan'ın gömlek, dizlik, aba ve sarıkla dolaştığı düşünülebilir. 1854 yılında Bulak'ta vefat eden Musli Beşe oğlu Mehmed'in miras kayıtlarına bakıldığında da benzer kıyafetler bulunmakla birlikte, şalvar, yelek ve ayağa giymek için pabuç yerine yemeni gibi farklı parçalara da rastlanmıştır. Eski sarık sahibi de olan Musli Beşe oğlu Mehmed, şalvar, gömlek, yelek ve yemeniden oluşan bir kıyafet ile dizlik, gömlek, aba, sarıktan oluşan ayrı bir kıyafet dizisini kullanmış olmalıdır³⁹. Bu ikinci dizilim Emir oğlu Hasan'ın tercihi ile aynıdır.

Emir oğlu Hasan'ın mirasında yer alan "Rumeli seccadesi"nin varlığı da 19. yüzyıl ortalarında Bulak'taki farklı bir beğenin eseridir. Zira burada miras karşılaştırması yapılacak olan ne Fatma Hanım'ın miras listesinde ne de incelemesi yapılan diğer kişilere ait miras listelerinde böyle bir eşyaya rastlanmamıştır. Bunun ötesinde 182 kuruş bedelle miras döküm listesinde üst sıralarda yer alan ve 19. yüzyıl ortalarında Osmanlı dünyasında sahip olanların zengin statüsünde sayıldığı saat de Emir oğlu Hasan'ın miras listesinde yer almaktadır. Ayrıca divit sahibi olması okuma yazma bildiğini göstermektedir. Silaha düşkünlüğünün olduğunu düşündürecek çeşitlilikte ve farklı niteliklerde silahu geride bırakmıştır. Bunlar, "kral tüfek", "Hurda tüfek",

³⁷ Vedat Çetin, *2156 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili 1323-1324/1905-1906 (Değerlendirme, Transkripsiyon)*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2012, s. 208-210.

³⁸ Okan İpekçi, *2136 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu (1-60 Sayfalar arası)*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018, s. 422.

³⁹ Rıza Ulusoy, *2119 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2019, s. 31.

“Tüfek”, “tabanca çift” gibi nitelermelerle kaydedilmiştir. Bununla birlikte silah listesindeki kabarıklık müteveffanın av merakını da akla getirmektedir. Ayrıca yörenin adetine bağlı olarak kişinin kendini koruması dışında tüfeğin, bağa ve bostana dadanan ayı, domuz gibi hayvanları uzak tutmak için kullanıldığı da unutulmamalıdır.

Uzayıp giden listede tencere, bakraç, maşrapa, el tabası, ibrik, fincan, zarf, cezve, minder, yorgan, yastık, ölçek, kahve kesesi, çörek tablası, kahve değirmeni gibi ev eşyaları yanı sıra, satır, tırpan, balta, kazma, bıçak, ustura, naçak (odun yapmakta, odun kırmakta kullanılan, sapı kısa, keskin yanı geniş, arkası tokmak biçiminde küçük balta, odun baltası) gibi kesici aletlere de rastlanmaktadır. Kuşkusuz liste oldukça uzundur. Yiyecek olarak bol çeşitteki buğdayın yanı sıra pekmez de sıralamalarda yerini almıştır. Bununla birlikte, “siyah yarım”, “güzar” gibi adları geçen ancak ne işe yaradığı tespit edilemeyen pek çok nesne de uzayıp giden listede bulunmaktadır. Miras kayıtlarında dört çeki safran ve safran soğanına rastlanmaktadır. Safran soğanının varlığı Emir oğlu Hasan’ın safran ürettiğini düşündürür. Temettuât defterleri de köyde, 19. yüzyılın ortalarında safran üretimi konusunda ilginin oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yaklaşık 1-5 cm. çapında küçük kahverengi ağsı kabuklu, yuvarlak veya basık yuvarlak biçimde olan safran soğanlarının miktarı kayıtlarda belirtilmemiştir.

Ev eşyaları arasında en değerli olanlar, bakır kazan, urgan, saat ve Mus-hâf-ı şerîftir (Kur’ân-ı Kerim)⁴⁰. 18. yüzyıl sonlarında en pahalı saat fiyatı yaklaşık 50 kuruştur⁴¹, Emir oğlu Hasan’ın saati ise 182 kuruş olarak belirlenmiştir, miras listesinin 1869 yılında hazırlandığı göz önünde tutulursa; 70-80 yıllık süreçte fiyat farkları gerçekleşmişse de Emir oğlu Hasan’ın sahip olduğu saatin değerli veya büyük bir saat olduğu tahmin edilmektedir. Emir oğlu Hasan’ın “Hurda dülger” takımına sahip olması dolayısıyla inşaat esnafı olabileceği akla gelse de, giysileri arasında yer alan yeşil ve beyaz sarık ulemâ sınıfından olduğunu gösterir. Ulemâlar, padişahlar, vezirler ve diğer

⁴⁰ Okan İpekçi, *2136 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu (1-60 Sayfalar arası)*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018, s. 421-427.

⁴¹ Suraiya Faroqhi, 18. yüzyılın sonlarında Müge Göçek tarafından İstanbul için hesaplanmış ortalama saat fiyatının 6150 akçe olduğunu belirtir. O dönemlerde 1 kuruşu 120 akçe olarak kabul edersek ortalama saat fiyatı yaklaşık 50 kuruşa denk gelir. Bunun için bkz. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*, 3. B., Çev.: Gül Çağalı Güven, Özgür TÜresay, Y.K.Y., İstanbul 2008, s. 209, 204.

devlet memurları daima beyaz tülbent sarık sarmışlardır⁴². Ancak Emir oğlu Hasan'ın taşınmaz malları içinde yer alan “debbağ menzili” devlet memuriyeti dışında, deri işlediği ya da dericilikle ilgilendiği hakkında yorum yapmayı da olanaklı kılmaktadır. Debbağ menziline kiraya verildiğine ilişkin bir kayda rastlanmamış olması bu olasılığı güçlendirmektedir. Kuşkusuz, 19. yüzyılda Safranbolu’da da debbağlık önemli bir iş koludur ve deri terbiye işi olan debbağlığın öncülük yaptığı küçük ölçekli sanayi de Safranbolu’da bir hayli gelişme göstermiştir. Osmanlı Devleti’nde gerek halkın gerek ordunun kullanımı altında olan deri; ayakkabı, at koşum takımı, sofra, kırba, matara gibi eşyaların hammaddesini oluşturmaktadır.

Üstünde, “Alemdar İsmail”e ait olduğu kaydedilen [“Lakap: Çakıroğlu (?)”⁴³ Alemdar İsmail sene Hicri 1227 veya 1337”] bakraç ve yazısız bir kapaklı tencere (Bulak, İsmail Hocalar evinden Fot.: Oya Şenyurt).

Emir oğlu Hasan’dan yaklaşık 37 yıl sonra vefat eden Fatma Hanım’ın mirasına göz atıldığında ise Fatma Hanım’ın mest sayısının fazlalığı oldukça dikkat çekicidir. Bir iç ayakkabısı olan mestle sokağa çıkılmamaktadır. Bu sebeple evin içinde kullanılan mest ile dışarı çıkmak için üstüne pabuç ya da kundura giyilmesi gerekir. Fatma Hanım’ın sekiz adet “mest”, üç adet “adi

⁴² Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Başnur Matbaası, Ankara 1967, s. 202.

⁴³ Burada geçen lakap, harfler yeteri kadar net olmadığı için “Çakıroğlu” ya da “Hakkıoğlu” biçiminde okunabilmektedir. Köyün içinde “Çakıroğlu” lakaplı bir ailenin var olması ve bakraç ile bağlantılı olabilecekleri düşüncesiyle fotoğraf alt yazısının “Çakıroğlu” olarak yazılması tercih edilmiştir.

mest", beş adet "lengeri mest" olmak üzere 16 adet; çeşitli nitelik ve nicelikte mestin sahibi olması kadınca bir tercihin sonucu olmasa gerektir. Bu mestlerin ticaretini yaptığı ya da eve gelen misafirlerin kullanımına verdiği tahmin edilebilir. Bununla birlikte evrakta, Fatma Hanım'ın adına rastlanmamış olsa, büyük ölçüde çeyiz içeren ev eşyasına sahip olduğunu gösteren miras listesi, bunların sadece bir kadına ait olabileceğini kolaylıkla düşündürürdü. Söz gelimi yedi adet yorgan, yüz yastığı, minder, bozlak kilim, kilim ve halı, sekiz parça oda takımı, sekiz yün yastık, iki adet de ot yastık çeyizinin parçaları olduğunu düşündüren ev eşyaları olarak sayılabilir. Zamanının çoğunu toprakla uğraşarak geçiren köy kadınlarının sabit mobilyanın olmadığı köy evlerinde ev ile ilişkilenmesini sağlayan ve kuşkusuz ahşap evleri eve dönüştüren bu oda takımları, yastıklar, minderler ve kilimlerdi.

Emir oğlu Hasan'dan farklı olarak Fatma Hanım'ın evinde sobaya da rastlanır. Kuşkusuz bu durum mangala ait bir kayıt olmadığı için Emir oğlu Hasan'ın evinde ocakla ısındığını gösterir. Ayrıca, sini, güğüm, maşrapa, bakraç, kapaklı tencere, leğen, ibrik, süzgeç Fatma Hanım'ın mutfak eşyaları arasında yer almaktadır. Baklava için kullanılan sini, su taşımak için kullanılan güğüm, su, ayran ve süt içmek için kullanılan maşrapa, süt taşımak ve yoğurt mayalama işleminde kullanılan bakraç, el yıkamak için kullanılan ibrik, 19. yüzyıldan itibaren Bulak ve çevresinde gündelik hayatın vazgeçilmez bakır ev eşyaları arasındadır. 20. yüzyıl başına ait bu miras listesinde 15 kuruş değerindeki "Suriye taşı" olarak adlandırılan eşya dikkate değerdir. Formu hakkında bilgi sahibi olmamakla birlikte aile üyelerinin birinin Hac yolculuğu sırasında satın aldığı bir hatıra eşyası olma ihtimali vardır, ayrıca miras listesinde bu biçimde adlandırılması, Bulak ve çevresinde bilinen ya da kullanılan bir gereç olduğunu düşündürmektedir. Fatma Hanım'ın geride bıraktığı yiyecekler ve diğer tüketim maddeleri ise hunta (buğday), yağ, sabun, kavurma, pestil, şeker, pekmez, ceviz, fasulyedir⁴⁴.

Her iki müteveffanın ortak zevklerini yansıtan önemli madde, kahve içme düşkünlüğüdür. Emiroğlu Hasan zarflı fincan, kahve kesesi, cezve ve kahve değirmeni sahibidir. Fatma Hanım'dan farklı olarak Emiroğlu Hasan'ın tütün kesesi de bulunmaktadır. Listesinde ayrıca çakmak taşının bulunması

⁴⁴ Listede "perh" adında bir yiyeceğe rastlanmışsa da ne olduğu konusunda bir bilgi elde edilememiştir. Bkz. Vedat Çetin, *2156 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili 1323-1324/1905-1906 (Değerlendirme, Transkripsiyon)*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2012, s. 210.

sigara ya da çubuk içtiğini desteklemektedir⁴⁵. Genellikle tütün keselerinin içinde sahibinin tiryakilik derecesine göre elli bazen yüz dirheme kadar tütün bulunurdu ve bir bel kayışıyla bele bağlanarak şalvar, çakşır ile abdestlik, cübbe, kaput gibi üst giysinin arasına sarkıtılırdı⁴⁶. Fatma Hanım'ın evi ise kahve zevkini karşılaması bakımından daha donanımlıdır. Diğer müteveffadan fazla olarak iki adet kahve değirmeni, bir kahve takımı, iki adet kahve güğümü, kahve tavası ve küreğine sahiptir⁴⁷. Kahveyi saklamak için güğüm kullandığına bakılırsa, evde önemli bir stok yaptığını söylemek mümkündür. Yine her iki müteveffanın bağ, bahçe, samanlık ve ev gibi gayrimenkulleri ile büyük baş hayvanları bulunmaktadır. Ancak, Emir oğlu Hasan'ın çantı ambarı 460 kuruş ile önemli bir yekûn olarak listede yer almaktadır. Burada geçen "çantı" bir yapım tekniğinin adıdır. Yontulmamış ya da kereste haline getirilmiş uzun ahşap öğelerin geçmeler aracılığıyla birbiri üstüne oturtulması biçiminde uygulanan bu sistem, Türkiye'de ve tüm dünyada ormanlık alanlarda görülür. Doğu Karadeniz bölgesi seranderleri ve Bartın dolaylarındaki çantı evler bu örneklerle dâhil edilebilir⁴⁸.

Emir oğlu Hasan ile Fatma Hanım'ın miras listesi karşılaştırıldığında bazı eşyaların miras listelerindeki bedellerinin 37 yıllık süreçte farklılaştığı görülür. 1905-1906 yıllarındaki miras listesi değerlendirildiğinde yörede yaygın olarak kullanılan bakır mutfak gereçleri ile yastık, yorgan gibi ev eşyalarının hızlı fiyat artışlarına bağlı olarak bedellerindeki farklılık dikkat çekicidir. Söz gelimi, maşrapanın fiyatı Emir oğlu Hasan'ın miras listesinde 5 kuruş olarak gösterilirken Fatma Hanım'ınkinde 10 kuruş gösterilmiştir. İbrik, 12 kuruşken Fatma Hanım'ın miras listesinde tanesi 20 kuruş olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, iki tereke arasındaki zaman dilimine denk gelen bir araştırma, fiyat artış hızının öngörülenin aksine çok fazla olmadığını göstermektedir. Şevket Pamuk tarafından yapılan ve 1469-1914 yılları arasında İstanbul'daki tüketici fiyat endeksini gösteren grafikte, 1860 sonrası fiyatların istikrarlı kaldığı belirlenmiştir⁴⁹. Bu çalışmanın dikkate alınması durumunda, iki terekede yer alan

⁴⁵ "Çakmak" maddesi için bkz. Kudret Emiroğlu, *Gündelik Hayatın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 116.

⁴⁶ Ahmet Mithat Efendi, *Dolaptan Temaşa*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s. 12.

⁴⁷ Vedat Çetin, *a.g.e.*, s. 210.

⁴⁸ Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, s. 56.

⁴⁹ Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi (1500-1914)*, 6. B., İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 182.

benzer eşyaların arasındaki karşılaştırmada ortaya çıkan değer farklılıklarının temel nedeni eşyaların niteliklerinden kaynaklanmış olmalıdır.

Yıldız Sarayı Marangozlarından Kayyımoğlu Hasan Efendi'nin Terekesi ve Miras Kayıtlarında Geçen Dikkate Değer Diğer Eşyalar

Yukarıda genel olarak iki örneğin karşılaştırılması biçiminde sunulan miras kayıtlarının köy ahalisi için bazı genelleştirilecek noktalarına değinilmişse de listede geçen tüm eşyaların köy sakinlerinin miras listelerinde de kesinlikle yer alacağını söylemek doğru olmaz. Bulaklı olmalarına rağmen miras kayıtlarındaki eşyaların kişilerin farklı yerlerde yaşıyor olmalarına, yaptıkları işin niteliğine ve maddi güçlerine bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Bu sebeple kayıtlardaki mal zenginliğinin derecelerini biraz daha belirginleştirmek için diğer terekelere de göz atmak faydalı olacaktır. Söz gelimi Bulak Köyü ahali-sinden ve İstanbul'da Tophâne-i Âmire Sanâyi'i Alayı mülâzımlarından olan ve hakkında bunun dışında bilgi bulunamayan Kayyımoğlu Hasan Efendi'nin terekesi bu açıdan dikkate değerdir. Aynı zamanda Yıldız Sarayı marangoz-hanesinde de görevli olan Kayyımoğlu Hasan Efendi, sıla hasretini gidermek için İstanbul'dan köye döndüğü bir zamanda vefat etmiştir. Müteveffanın 18 Nisan 1894 yılında tutulan kayıtlarında yukarıda incelenen miras listelerinden farklı kıyafet parçalarına rastlanmıştır. Kayyımoğlu Hasan Efendi'nin hem asker hem de saray çalışanı olması nedeniyle giyim kuşamına ilişkin detayların daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu parçaların içinde yer alan setreler, resmi makamı temsil edenler tarafından giyilen düz yakalı önü ilikli bir ceket türü olması nedeniyle, Kayyımoğlu Hasan'ın görev kıyafeti olduğunu düşündürür. Bunun dışında listede yer alan "çuha kaput" da askerlerin üst giysisi olarak kullandıkları bir parçadır. Ayrıca iki çizme, altı fes, çuha yelek, bir pantolon, bir kolalı gömlek, kayışlı kılıç ve tespih sahibidir⁵⁰.

Tereke kayıtlarında kumaş ve mücevher çeşitleri de oldukça zengindir. Söz gelimi, Eyüplüoğlu hanımı Ömer kızı Zekiye'nin bir dizi akik, yirmilik altın, nişan altını yanında basma saat sahibi olduğu görülür. Kumaşlarına göre elbise-lerine ilişkin bir tasnif yapılmıştır. Kutnî (ipek-pamuk karışımı kumaş) entari, sevayi (ipekli) entari, basma entari, hindiye (Hint kumaşı) entari, canfes (parlak ipekli kumaş) şalvar, meydaniye (puanlı ya da çiçekli sarı bir kumaş) entari, si-

⁵⁰ Recep Karacakaya, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyeye Sicili: 2149 Numaralı Defter*, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 112-114.

yah merhama (hurka) giysileri arasındadır⁵¹. Kuşkusuz saat kadar kürk de Osmanlı dünyasında zenginliğin simgesidir. Bulak köyü Cami-i Kebir Mahallesi'nde ikamet eden Hacı Ahmet oğlu Mehmet oğlu Hacı Ahmet Muhtar Efendi'nin miras kayıtları içinde yer alan biri çuha kaplı iki adet kürk, gerek ev eşyalarından gerekse diğer giysilerden daha fazla fiyata sahip olduğu için listede en üst sırada yer almıştır⁵². 1863 yılına ait kayıtlarda kürk sahibi kadınlar da bulunmaktadır. Ayrıca aynı listede ferace ve peçe, 150 kuruşla pahalı giysiler içinde yer almıştır⁵³. Bunların dışında katı Mahmudiye, Yazılı Mahmudiye, Sandıklı tãm, sandıklı yarım, yirmilik altını gibi adlarla anılan altın çeşitlerine de rastlanmaktadır⁵⁴. 1881 yılındaki bir kayıta yorgan kumaşlarındaki nitelik farklılıkları da dikkat çeker. Bunların arasında Ataşı kutnî yorgan en pahalısı olmak üzere sırasıyla, basma bohça yorgan, Kıbrıs basma yorgan tipleri sayılabilir⁵⁵.

1899 yılı kayıtları arasında ev eşyaları içinde mangal, asma lamba yer alırken çeşitli malzemelerden üretilen sandıkların da sayılarının oldukça fazla olduğu görülür. Buna göre "servi sandık", "sepet sandık", "üzeri bez kaplı tahta sandık", biçiminde nitelenen sandıkların kullanılan malzeme ve boyutlarına göre fiyatları da değişebilmektedir. Kadınların çeyizlerini, paralarını, kıymetli buldukları eşyalarını ve giysilerini sakladıkları bu sandıklardan 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarına ait olan bazıları halen köyde mevcudiyetini korumaktadır.

Bulak'ta 18 Eylül 1892 Yangını: Musahip Mustafa Paşa Cami ve Yok Olan Bazı Yapılar

Evkâf Nezareti'ne yazılmış bir evrakta Safranbolu Kasabası'na bir saat mesafede bulunan Bulak Köyü'nde çıkan yangında 180 öğrenciyi içeren büyük bir medresenin de tümüyle yandığı, 180 öğrencinin açıkta kaldığı ve medresenin

⁵¹ Recep Karacakaya, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili: 2149 Numaralı Defter*, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 172-173.

⁵² Recep Karacakaya, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili: 2149 Numaralı Defter*, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 354-355.

⁵³ Recep Karacakaya, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili:2133 Numaralı Defter*, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 636.

⁵⁴ Recep Karacakaya, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili: 2149 Numaralı Defter*, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 374.

⁵⁵ Recep Karacakaya, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili: 2144 Numaralı Defter*, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 253-254.

yeniden inşası talebi bulunmaktadır. İlk olarak medresenin yeniden inşasını gerçekleştirebilmek için vakıf gelirinin olup olmadığı hakkında araştırma yapılmıştır⁵⁶. Kastamonu Vali Vekili Nâib Faik tarafından 7 Eylül 1308/19 Eylül 1892 tarihinde Dahiliye Nezaretî'ne yazılan bir evrakta konunun detayları verilmiştir. Buna göre, Bulak Köyü'nden İmamoğlu Hüseyin ve biraderi Hasan, Osman ve Bekir'in ortak olarak ikamet ettikleri haneden kaza sonucu ateş çıktığı haber alındığında mevcut zabtiye ile iki adet tulumbayı faaliyete geçirerek yangının söndürülmesine çalışıldığı ancak etraftaki hanelerin tümüyle ahşap olması nedeniyle rüzgârın da şiddetinden dolayı yangının yayıldığı bildirilmiştir. Belgeye göre, 22 hane, Musahip Mustafa Paşa'nın yaptırdığı büyük cami, iki kahvehane, üç dükkân, bir sıbyan mektebi, 180 öğrenciyi içine alan bir medrese tümüyle yanmış ve 5 hane yıkılmış ancak ölen olmamıştır. Medresenin müderrisi olan İbrahim Efendi'nin eğitimi altında bulunan 180 öğrencinin açıkta kaldığı ve bu sebeple medresenin yeniden yapılması gerektiği, ayrıca yangının verdiği maddi zararın 6000 lira bedelinde olduğu anlaşılmaktadır⁵⁷.

Kastamonu Valisi Faik'in kaleme aldığı ve "Allah tüm şehirleri her türlü afetten korusun" cümlesiyle başlayan yazısında gerek 6 Eylül 1308/18 Eylül 1892 tarihinde Pazar gecesi saat altı sularında başlayan ve gerekse daha evvel olan Taşköprü'de çıkan yangında zarar gören kişiler için kış gelmeden birer mesken sağlanması ve ev eşyalarının tedarik edilmesi hakkında bazı görüşler sunulmuştur. Vilayetin her tarafından iane toplanmaya başlanmışsa da Bulak'ta yanan cami ve medresenin inşasına paranın yetmeyeceği açıktır. Bu sebeple, Safranbolu Kaymakamlığı'ndan alınan telgrafta, yanan medrese ile caminin yeniden inşasına yöredekilerin maddi gücü yetmediğinden dolayı bu yapıların devlet tarafından inşasının gerçekleştirilmesi rica edilmiştir⁵⁸. Yangının nasıl ortaya çıktığının anlaşılması için devlet görevlileri tarafından Bulak Köyü'ne bir keşif gezisi yapılmıştır. İncelemeler sonucunda, 17 hane de 56 nüfus muhtaç durumda olduğundan bunlar için bir yıllık yemlik, tohumluk olarak 500 kileyi aşan zahire ve kış mevsiminin gelmesi nedeniyle yorgan, döşek, kilim gibi eşyaların ianeyle sağlandığı ve bu sebeple ahalinin devletten cami, medrese gibi yapıların kendi evlerinden de öncelikli olarak yapılmasını talep ettikleri anlaşılmaktadır⁵⁹.

⁵⁶ O.A., BEO., Dosya no: 75, Gömlek no: 5618.

⁵⁷ O.A., BEO., Dosya no: 75, Gömlek no: 5618.

⁵⁸ O.A., ŞD., Dosya no: 123, Gömlek no: 44.

⁵⁹ O.A., ŞD., Dosya no: 123, Gömlek no: 44.

5 Ocak 1893 yılına ait bir başka evrak, yangının üzerinden dört ay geçmesine rağmen konunun çözüme ulaşmadığını göstermektedir. Medrese, Musahip Mustafa Paşa'nın camisi ile bir sıbyan mektebi yıkılmıştır. Köyde, cami dışında başka bir mescit varsa da, ahaliyi içerecek kadar büyük olmadığı ifade edilmiştir. Caminin ahalinin ianesiyle inşası mümkün olduğu ancak bununla beraber caminin evkâf hazinesine kaydı olmadığı gibi gerekli olan paranın hazinede de karşılığı bulunmadığı belirtilmiştir. Cami, mektep ve medresenin yapımının gerekli olduğu ancak evkâf bütçesinin de uygun olmadığı düşünüldüğünde, yeniden inşasına gerek görülen medresenin 180 talebe alacak derecede inşasından vazgeçilerek mütevazı boyutta inşasının kaç kuruşla mümkün olabileceğinin keşif edilerek deftere kaydedilmesi ve telgrafla vilayete bildirilmesi istenmiştir. Sıbyan mektebi, medresenin altında yer almaktadır. Cami, medrese ve altında bulunan sıbyan mektebinin keşfi, yapıların 65.941 kuruş masrafla yapılabileceğini ortaya çıkarmıştır. Hesaplanan bu bedelin 10.000 kuruşluk kısmını oluşturan taş, kireç, ameşe ücreti gibi masrafların ahali tarafından iane usulüyle karşılanacağı taahhüt edilmiştir. Vakfın ve ahalinin maddi güçsüzlüğü göz önünde tutulmakla birlikte, 10.000 kuruşluk iane dışında köy halkının kereste de temin edebileceği düşünülmüştür. Yönetim tarafından böyle bir İslam mabedinin ve eğitim mekânının harap kalması ve dini vecibelerini yaparken ahalinin zorluk çekmesi uygun görülmemiştir⁶⁰.

Bulak'taki külliye yapı gruplarının vakfına ilişkin araştırmalarda, Mustafa Paşa Vakfı'na ait kayıtlara 1899-1900 yılları arasında hazırlanan 2154 numaralı Şer'iyye Sicilleri'nde rastlanmıştır. Sicillerde Mustafa Paşa Cami vakfı olarak geçen vakfın şekli "evladiyet", kuruluş sebebi ise "caminin hizmetinin görülmesi" olarak belirtilmiştir⁶¹. Buna rağmen yangın sonrası yapılan araştırmalarda Taraklıborlu (Safranbolu) kazasına bağlı Bulak Karyesi'nde (köyünde) bulunan Musahipzade Mustafa Paşa Cami'nde Hacı Ali Dede Vakfı'ndan olmak üzere günlük iki akçe vazifeli olarak hitabet cihetinin 16 Zilkade 1250/18 Mart 1835 yılında Hüseyin Efendi'ye bırakıldığına ilişkin bilgiye rastlanmıştır⁶². Bununla birlikte, belge dışındaki aramalarda Hacı Ali Dede vakfının Bulak'ta Mustafa Paşa Cami'nde olduğunu gösteren

⁶⁰ O.A., İ.E.V., Dosya no. 2, Gömlek no: 47.

⁶¹ Kemal Temel, *2154 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin 1317-1318/1899-1900 1-50. Sayfaların Transkripsiyonu Özet ve Değerlendirilmesi*, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013, s. 19.

⁶² O.A., Ş.D., Dosya no: 1655, Gömlek no: 16.

bir kayda da ulaşılmıştır⁶³. Yangın sonrasında yapılan tespitlere göre Mustafa Paşa Vakfı'nın maddi yönden oldukça güçsüz olduğu ve evkâf bütçesinin de tamirat giderini karşılamada yetersiz kalacağı bildirilmiştir. 1640 doğumlu Musahip Mustafa Paşa (ölümü 1686) Sultan IV. Mehmed'in musahibi ve II. Veziri olup, Sultan IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan'ın eşiydi⁶⁴. Musahip Mustafa Paşa'nın adını alan Bulak'taki caminin de vakfı dolayısıyla paşanın hayattayken ya da ölümünden kısa süre sonra inşa edilen bir yapı olabileceği göz önünde tutulduğunda, caminin varlığının 17. yüzyıla kadar dayandığı düşünülmektedir⁶⁵.

Bir külliyein içindeki yapılar kadar çeşitliliğe sahip olan ve yangınla ortadan kalkan binalar ahşap olarak inşa edilmiş, ayrıca bugünkü Ulu Cami'nin bahçesinde veya yakın çevresinde konumlanmışlardır. Vilayetin talebi üzerine yanan yapıların yeniden inşası için düzenlenen keşif defteri ve cami ile medresenin çizilmiş haritası (plan) bir teneke muhafaza (kutu) içinde arz edilmiştir⁶⁶. Ancak burada ele alınan belgenin eki olması gereken çizimler ne belge dosyasında ne de arşivde herhangi bir başka dosyada bulunmamıştır. Yanan 18 odalı medresede 180 öğrenci kaldığına bakılırsa her odada 10'ar öğrenci konaklamaktadır. Kuşkusuz medrese plan düzeninin genel kuralları çerçevesinde en az bir odanın sınıf olarak kullanılması gerekirdi. Belgelerde sıbyan mektebinin 18 odalı medresenin altında yer aldığı ifade edilmektedir, bu sebeple medrese iki katlı bir yapıdır. Ancak bu tespitler dışında yanan yapılarla ilgili yazılı bir başka veri mevcut değildir ve yangın sonrasında inşa edildiklerine ilişkin bir belgeye de rastlanmamıştır.

⁶³ Bununla birlikte köydeki vakıflar arasında üstte sayılanlar dışında Tekke Mahallesi'nde yer alan Mescid-i Şerif vakfının adına rastlanmaktadır. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ülkü (Ayan) Özsoy, *Safranbolu Vakfiyyeleri*, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 105, 108.

⁶⁴ Musahip Mustafa Paşa'nın 1640 yılında Bolu Kazası'nda doğduğu bilinmektedir. Paşa ile ilgili bilgi için bkz. Sami Ağaoglu, "Musahip Mustafa Paşa Vakfı", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.: 15, 2004, s. 378-399. Köyde yapılan gezi sırasında ise konuyla ilgili olarak Akyol Cami'nin cephesinde yer alan bir yazıtta rastlanmıştır. Bu yazıtta Mustafa Paşa'nın halk ozanı olan Kuloğlu Süleyman'ın oğlu olduğu ve Bulak'ta "Kuloğlu doruğu" adı verilen bir mevki olması dolayısıyla da Musahip Mustafa Paşa'nın Bulaklı olduğu sonucuna varılmıştır.

⁶⁵ Ayrıca, Bulak'ta yer alan cami ve medreseye ilişkin 16. yüzyıl Safranbolu yapıları arasında bir kayda rastlanmamıştır. Bkz. Kenan Ziya Taş, "16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları", *dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/*, s. 199-206.

⁶⁶ O.A., ŞD., Dosya no: 1655, Gömlek no: 16.

Konuyla ilgili araştırmalar sırasında İstanbul Atatürk Kütüphanesi'nde, künyesinde "Safranbolu Bulak Köyü Mektebi" olarak geçen bir okul binası fotoğrafı tespit edilmiştir. 1934 yılına ait bu fotoğrafta okul binası oldukça yeni görünmektedir. Buradan anlaşılan köyün yeni bir ilkokul yapısına kavuşması Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir⁶⁷. Bu tespit Bulak'ta Cumhuriyet sonrasında bir ilkokul binasının inşa edilmiş olduğu bilgisine ulaşılarak desteklenmiştir. Zonguldak Valisi Akif Bey zamanında vilayet tarafından yapılan yardımla inşa edilen okul, iki katlı olup üst katta beş derslik ve öğretmen odası alt katta depo ve kış teneffüs alanına sahiptir⁶⁸. Fotoğrafta tespit edildiği üzere, bir cephesinde merkezi bir çıkmaya sahip olan yapının zemin katı taş duvar olarak inşa edilmiştir. Kıрма çatılı ve geniş saçaklı olan yapının merkezi çıkması üzerinde üçlü saçak düzeni yer alır. Bu üçlü saçak düzeninin en üst kotunda giriş kapısını işaretleyen bir soğan kubbe bulunmaktadır. Köyün konutlarına benzeyen bir mimari tarza sahip olan yapıyı ayıran tek nokta oryantalist etkiler veren soğan kubbesidir.

1934 yılına ait bir fotoğrafta kırma çatılı ve soğan kubbeli Safranbolu Bulak Köyü Mektebi (İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Krt_01506).

⁶⁷ Fotoğraf için bkz. İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Krt_01506. Bu okuldan önce Dibek Cami (Kilise önü Cami) ve Akyol Cami'sinde eğitim verildiği tespit edilmiştir.

⁶⁸ Bülent Türkoğlu, *Türkiye'de Karabük Bulak Köyü ve Safranbolu'da Yörük Köyü Örneğinde Kırsal Sit Alanları Koruma İmar Planlarının Karşılaştırılması*, Y. L. Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük 2014, s. 23.

29. 12. 1260/9 Ocak 1845 Tarihli Bulak Köyü Temettuat Defteri

Osmanlı taşrasının anlaşılması yönündeki çalışmalara olanak sağlaması açısından 16. ve 19. yüzyıllara ilişkin iki defter serisi vardır. Bunlardan birincisi 16. yüzyılda yapılan Tahrir defterleri serisi, ikincisi de özellikle 19. yüzyılda imparatorluğun önemli bir kesiminde emlak, arazi, hayvanat ve temettuat sayımları sonucu ortaya çıkan temettuat defterleri serisidir. Defterlere nitelik kazandıran “temettu” sözcüğü, mal, eşya, kazanç, kâr etme, fayda görme anlamlarına gelmektedir. Buradan anlaşılacağı gibi, kişiye kazanç sağlayacak her türlü mal varlığı, tarla, bahçe, ev, dükkan, hayvanlar ve bundan kişinin başka gelir getiren bir mesleği varsa tümü tespit edilerek her mükellefin kişisel servetine ve senelik kazancına göre vergi alınmasına çalışılmıştır. Herkesin kazancına göre vergi alınması usûlü Tanzimat Fer-mânî’ndeki eşitlik ilkesine dayanılarak uygulamaya konulmuş, Tanzimat’ın ilanından sonra 1840 ve 1845’te iki sayım yapılmıştır. Hicrî 1256 (1840-1841) yılında düzenlenen Temettuat Defterleri ile dönemin sosyal ve ekonomik durumu belgelemiştir. Adı geçen bu defterlerde, kaza, mahalle ve köy gibi yerleşim merkezlerinde yaşayan kişilerin isimleri, lâkapları, gelir kaynakları ve vermiş oldukları öşür, vergi-yi mahsûsa, cizye gibi vergilerin miktarları bulunmaktadır. Konuya ilişkin olarak Mustafa Zahit Gümüšoğlu’nun “Saf-ranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)” başlıklı tezinde ele aldığı Hicri 1256 (1840-1841) tarihli temettuat defterleri transkripsiyonunda Bulak Köyü’ne ilişkin bazı sayısal verilere rastlanmıştır⁶⁹. Ancak, 1845 tarihli diğer defter, tamamen Bulak Köyü üzerine düzenlenmiş olduğundan bu defterden daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur.

ML. VRD. TMT, 4524 ve 4525 numaralı defterlere göre 1840-41 yıllarında Bulak, 275 hanedir⁷⁰. 1845 yılına ait Bulak Temettuat Defteri’nde ise 226 hane kayıtlıdır. Ancak bu defterde Karaali Mahallesi’nden de bazı kişilerin kayıtlı olduğu ve hane numarası verilmediği tespit edilmektedir. Bu sebeple başka bir yerde yaşayan ve Bulak’ta malları olan 39 hane de defterin sonunda kayıt edilmiştir. Bu makalede sadece 100 haneye ait bölümün transkripsiyonunun

⁶⁹ Mustafa Zahit Gümüšoğlu, “*Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)*”, Y. L. Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2006.

⁷⁰ Mustafa Zahit Gümüšoğlu, “*Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)*”, Y. L. Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2006, s. 26, 66,79.

yapılarak değerlendirilmeye alındığını belirtmek gerekir. Elde edilen çeviride kişi adları ve bazı lakaplar, köy halkının yetiştirdiği buğday çeşitleri, çeşitli meslek grupları, sahip olunan bağ, tarla gibi tarım alanları ile hayvanlardan elde edilen gelirlerin dökümü yapılarak Hicrî 1260-1261/1844-1845 yıllarına ait alınan vergilerin çıkarıldığı görülmektedir. İlk 100 hanenin erkeklerinin yaptıkları işlere göre dağılımı şöyledir: birer kişiden oluşan duvarcı, rençber, ekmekçi esnafı, pabuççu amele, hatapçı (oduncu), şem'acı esnafı (mumcu), talebe-i ulûm (yüksek dinî ilimleri okuyan talebe), terzi, tüccar, tımar taifesi, imam ile 49 tane çiftçi, 12 amele, 3 ilkokul öğretmeni, 14 dülger. İş tanımlı yapılmayan 11 kişi bulunmakta ve 100 hane içerisinde 7 kişinin vergi ödeyemediği tespit edilmektedir. Vergi ödeyememe durumu çeşitli sebeplere dayandırılmıştır. Sebepler, kişilerin hanesinden başka emlâk ve arazisi bulunmaması, askerde olması nedeniyle mülk sahibi olmaması, toprak sahibi olmadığı için amelelik dışında da gelir elde edememesi, yetim olup iane ile geçindiği için vergi ödeyememesi gibi çeşitli başlıklar altında toplanmaktadır. Ayrıca, 100 hane içinde topraktan elde edilen gelirlerin büyük oranda üzüm bağı, safran tarlası ve buğday tarlalarından kaynaklandığı tespit edilmektedir. Tüm tarım arazilerinin köy sınırları içinde olduğu düşünülmeyle birlikte, bazı istisnalar için deftere kayıt düşülmüştür. Söz gelimi Osman Beyoğlu Ali'nin Kozcağız Köyü'nde de arazisi bulunduğu ayrıca belirtilmiştir⁷¹.

"Kırkklı", "karklı", "karıklı", "kargı", "kırklı" gibi adlarla anılan ve ayrı yazılımlarına rağmen tek ürün olduğu düşünülen mahsul dışında, "şa'îr" diğer bir deyişle arpa ve buğday olduğu tespit edilen "hınta", listenin başında yer alan, gelir getiren tahıl ürünleridir. Bununla birlikte, üç farklı ürünü aynı anda yetiştiren kişi sayısı azdır. Söz gelimi, Hacı Mustafa Ağazâde Mehmet Ağa'nın bu üç türü (hınta, şa'îr ve kırklı) ürettiği görülürken; Bekir Beşe oğlu Bekir'in sadece "hınta" yetiştirdiği kaydedilmiştir. Aynı boyutlara sahip üzüm bağlarından elde edilen gelirin de farklılaştığı ve bu durumun da topraktan verim alma ölçüsünün her yerde aynı olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Hacı Bekir oğlu Ahmed'in yarım dönümlük üzüm bağından hicri 1260-1261/1844-1845 yıllarında elde ettiği hasılat 112,5 kuruştur. İhsan oğlu Ali ise aynı alana sahip bağından sadece, 45 kuruş gelir elde etmiştir. İyi bakılan ve şansın da çiftçiye yardım ettiği yarım dönümlük bir üzüm bağının söz konusu yıl aralığında 201 kuruş gelir getirdiği de görülmektedir. Arab

⁷¹ O.A., ML.VRD.TMT. d., Defter no: 4512.

Hasan oğlu Hüseyin ve Çoban Hacıoğlu Hacı Mehmed'in yarım dönümlük bağlarından 201'er kuruş kazanç sağladıkları defterde kaydedilmiştir. Arab Hasan oğlu Hüseyin ayrıca sahibi olduğu safran tarlasından da 190 kuruş gelir elde etmiştir. Burada dikkat çeken konu, yarım dönümlük bir safran tarlasının aynı boyuttaki üzüm bağı kadar gelir getirme potansiyelidir. Çoğu örnekte yarım dönümlük bir üzüm tarlası ile safran tarlasının yaklaşık olarak birbirine yakın kazançlar sağladığı görülse de; potansiyelin zorlandığı ve safranın daha fazla kâr getirdiği örneklere de rastlanmaktadır. Bir dönümlük bir üzüm bağının getirdiği kazancı yarım dönümlük safran tarlası ikiye katlayabilmekte ve hatta bunun da üzerine çıkabilmektedir. Söz gelimi, Gürcü oğlu Abdullah'ın safran tarlasının hasılatı 275 kuruşa ulaşmış, Küçük Mehmed oğlu Ahmed ise yarım dönümlük safran tarlasından 380 kuruş hasılat elde ederken bir dönümlük üzüm bağı 180 kuruş gelir getirmiştir. Buna rağmen söz konusu durum her zaman mümkün değildir. Safranın yetiştirme şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Safran soğanının çoğalma hızının oldukça düşük olması ve bitkinin üremesinin insan faktörüne bağlı olup doğada bulunmaması sebebiyle safran üretimi oldukça meşakkatlidir⁷².

Çiftçilikte elde edilen gelirin yanı sıra başka işler yapan esnafın söz konusu işlerden de elde ettikleri gelirler için vergi ödedikleri görülmektedir. Pabuççu ameleli olarak kaydedilen Emiroğlu Bekir, amelelik temettuatı olarak 200 kuruş, Dabanlıoğlu Kara Mehmed dülgerlik sanatı nedeniyle 100 kuruş, Kenan oğlu Hüseyin ise duvarcılık sanatı nedeniyle 420 kuruş vergi ödemiştir. Ayrıca, sakalar ocağından aylık 30'ar kuruş ile çerağ⁷³ olup, 361 kuruş ödeme yapan Ömer Hacıoğlu Hüseyin'i de eklemek gerekir⁷⁴.

Bulaklılar ile Aşar Mültezimi Arasındaki Anlaşmazlık

Aşar vergisi toprak ürünlerinden alınan vergi türüdür. Tam olarak onda bir anlamına gelen bu vergi türü öşr'ün çoğulu durumundandır. Aşar vergisinin uygulanmasında Osmanlı İmparatorluğu iki farklı yol izlemiştir. Verginin ilk başladığı dönemlerde tarlalar dirlik olarak tımarlı sipahilere bırakılmıştır. Zaman içerisinde merkezde güçlü bir ordu bulundurmanın gerekliliği

⁷² Neşet Arslan, "Safran Üzerine Düşünceler", <https://www.turktob.org.tr/dergi/>, s. 66, 68. Erişim: 31.03.2019.

⁷³ Çerağ: Çırak olmak.

⁷⁴ O.A., ML.VRD.TMT. d., Defter no: 4512.

ve bu orduyu finanse edebilmenin yollarını araştıran imparatorluk, 17. yüz-
yılın sonlarından itibaren tımar sisteminin yanı sıra; mukataa, malikâne ve
iltizam yöntemlerini de uygulamaya almıştır. İltizam usulü ile aşar toplayan
kişilere de aşar mültezimi adı verilmiştir.

Bulak'ta da 1334/1915-1916 yılı aşar mültezimi Hacı İsmail Ağa ile köy
ahalisi arasında ürünlerin fiyat tahmini meselesinden dolayı ortaya çıkan an-
laşmazlık arşiv belgelerine yansımıştır. Köy ahalisinin imzalayarak verdiği,
Vilayet İdare Meclisi'nde alınan kararın temyizini ve tetkikini talep eden ar-
zuhal ve ekleri ile Kastamonu Vilayeti'nden şrâ-yı Devlet'e ulaşan evrakta,
mahsulün bedel tahmininin mültezim tarafından köy ahalisine haber veril-
meden yapıldığı kaydedilmiştir. Buna göre köy ahalisi ile aralarında bir an-
laşmazlık ya da husumet olmadığı halde mültezim doğrudan doğruya Kaza
İdare Meclisi'ne başvurarak Aşar Nizamnamesi'nin birinci maddesine aykırı
olarak tayin ettirdiği iki eksperle sahiplerine haber vermeden bağ ve bahçe-
leri dolaştıktan sonra kendi adamları aracılığıyla fiyat tahminine devam et-
miştir. Düzenlediği defteri de resmi sıfatı olmayan bazı kişilere ihtiyar heyeti
adına onaylattırmıştır. Böylelikle zmn her kilosuna kanuna aykırı olarak
onda birden fazla vergi almıştır. İhtiyar heyeti tarafından onaylanan fiyat
farklarının iade edilmediği ve mültezimin oğlu Maliye Müfredat Kâtibisi Meh-
med Efendi'nin de aşar iltizamına katılması kanuna uygun bulunmamıştır.
Bulaklıların şikâyetine göre, mültezim Hacı İsmail Ağa ihalede kuru fasulye
dâhil değil iken ahalden hazinenin zararına olarak 150 kg. kuru fasulye tah-
sil etmiş ve bunu gizli tutmuştur, ayrıca nizamnamenin 61. maddesine göre
tahsilatı üç ay sonra yapması gerekirken dört ay sonra yapmıştır. şrâ-yı
Devlet'te görüşülen bu dava hakkında Bulaklıların şikâyet dilekçelerindeki
kadar Vilayet İdare Meclisi'nin konuyu detaylı anlatan bir evrakla başvuru
yapmamış olduğuna karar verilerek, doğru bir karar alınabilmesi için Vilayet
tarafından olayın yeniden kapsamlı biçimde tetkikinin yapılıarak incelenmesi
ve yazılı olarak bildirilmesi uygun bulunmuřtur⁷⁵.

Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi Belgeleri İçinde T(D)urna Yaylası ve Ormanına İlişkin Bir Dava

Bulak Köyü ahalisi tarafından Turna Ormanı hakkında açılan davanın
başlangıcı 1912 yılına dayanmaktadır. Belgelere göre Bulak ve Kılavuz köy-

⁷⁵ O.A., şD., Dosya no: 1700, Gömlek no: 31.

leri ahalisi Safranbolu kazası dâhilinde bulunan Turna Ormanı'nın hem mera hem de baltalık olarak eskiden beri kendilerine terk ve tahsis edildiğini ve bu konuyu içeren bir fermanın da kendilerinde bulunduğu halde yandığını iddia etmiştir. Köylerin muhtarları ve ihtiyar heyetlerinin, köylerin ahalisi adına açtıkları davada Turna Ormanı'nın 500 yıldır köylerinin merası ve ağaçlarının da odun elde ettikleri yer olarak kendilerine bırakılan baltalıkları olduğu öne sürülmüştür. Turna Ormanı'nın Bulak ve Kılavuz köyleri sınırına dâhil olup olmadığı ve söz konusu fermanın kaydının bulunup bulunmadığı araştırılmış ancak ne kaza tarafından ne de vilayet orman müdürlüğü tarafından bir kayda rastlanmıştır. Kastamonu vilayeti ise eğer böyle bir ferman varsa Divân-ı Hümayûn Kalemî'nden gönderilmesini talep etmiştir. Defter-i Hâkanî nazırı tarafından Dahiliye Nezareti'ne yazılan evrakta ise konunun ayrıntıları daha kesin biçimde ortaya çıkmaktadır. Buna göre 16 Şaban 1117/3 Aralık 1705 tarihli bir ilamda yazılanlar referans verilerek Safranbolu nahiyesine bağlı Bulak Köyü'nün sınırları belirtilmiş ve burada "Bulak, Bulak-ı Kıraç ve Bulak-ı diğer ve yine Bulak-ı diğer" adlarıyla arazisi miri arazi olan dört adet köy kayıtlı olduğu ifade edilmiştir (daha önce de değinildiği gibi bunlar dört ayrı köyü değil, köyün dört farklı tımar sahibine ait olan dört bölümden oluştuğunu ifade eder). Bunların içinde Bulak-ı diğer ahalisi ile Kızılcaviran Köyü ahalisinin Turna yaylağını eskiden beri ortak kullanmakta olduğu ve ortak olarak vergisinin ödemesi için şer'î hüküm eklendiği anlaşılmıştır. Ancak buna rağmen Defter-i Hâkanî'de bir kayda rastlanmamıştır. 18. yüzyılda tımar sahipleri arasında devam eden anlaşmazlık 29 Şevval 1143/7 Mayıs 1731 tarihinde de ortaya çıkmış ve o dönem konuyla ilgili tutulan kayıtlarda da Bulak-ı diğer köyünün adının altında Turna yaylağının kullanım hakkına sahip olduğuna ilişkin bir bilgi yer almamıştır. Bununla birlikte, Turna Ormanı'na ilişkin de herhangi bir kayıt bulunmadığı gibi Kılavuzlar Köyü'nün sınırına, orman ve baltalığına dair bir kayda da ulaşılamamıştır⁷⁶.

Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan 1928 yılındaki bir evrak ise konunun 16 yıl boyunca sürüncemede kaldığını göstermektedir. Buna göre Bulak Köyü ahalisinin Turna Ormanı'na yapılan müdahalenin engellenmesi hakkında Orman İdaresi aleyhine bir dava açtıkları kaydedilmiştir. Açılan dava sonucunda ve yapılan incelemelerden sonra köy halkının Turna

⁷⁶ O.A. DH.İD., Dosya no: 105, Gömlek no: 2/3.

Yaylası'nda "yaylak hakkı"nın diğer bir deyişle bu arazinin otundan ve suyundan faydalanma hakkının olduğu, ancak arazide bulunan ormandan istifade edebilme haklarının olmadığı kararına varılmıştır. Köy ahalişi ormandan yararlanma isteklerine ilişkin itirazlarını yinelemiş ve konunun tekrar incelenmesine karar verilmiştir. Orman İdaresi ile davalarının henüz sonuçlanmaması nedeniyle mağduriyetlerinin devam ettiği ifade edilen ve Safranbolu Bulak köyü ahalişi adına köyün muhtarı tarafından çekilen telgrafta ise; bu kez tapulu bahçe ve tarlalarının Belediye Meclisi kararıyla kaza hududu dâhiline alınması ile yeni bir hak ihlali doğduğu bildirilmiştir.

Turna Devlet Ormanı'nın geçmişten bu yana devlete ait bir orman olması nedeniyle, Bulak ahalisinin Orman İdaresi'nin müdahalesinin engellenmesine dair açtıkları dava devlet lehine sonuçlanınca köy ahalişi temyize başvurmuştur. Temyiz mahkemesi eksikliklerden dolayı kararı bozduğundan Orman İdaresi verilen kararın düzeltilmesi talebinde bulunmuştur. Konunun İç İşleri Bakanlığı tarafından incelenmesine karar verilmiştir. Bulak köyü ahalisine köyün muhtarı arkadaşlarıyla birlikte ön ayak olmuş, eşraftan ve Bartın tüccarından bazılarının hesabına ve kendi adına kredi mektubu temin etmiştir. Bu kredi ile yıllık on bin metreküp tutarında işlenmemiş kereste elde edilecektir. Dönemin İktisat Vekili'ne göre muhtar, bu iş lehine alınmış bir kararı kötüye kullanarak devlet ormanına zarar vermektedir. Aynı zamanda ormanı satın alan Karadeniz Türk Anonim Şirketi'nin de hasımları adına hareket ederek şirketin zarar etmesine yol açan bu husus, köyün muhtarı ile birlikte birkaç kişiye menfaat temin etmekten başka bir amaç taşımadığından konunun yasal olarak takip edilebilmesi için Zonguldak Vilayeti'ne bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Belgede dönemin İktisat Vekili tarafından devlet zararına iş yaptığı gerekçesiyle köy muhtarı suçlanmıştır⁷⁷.

⁷⁷ C.A., 09.10.1928, Fon: 30-10-0-0, Kutu: 183, Gömlek: 262, Sıra: 15.

1900 yılında Safranbolu'nun genel görünüşü
(Servet-i Fünun Dergisi kapak resmi, 1900, S.: 481).

Bulak Köyü'nün Safranbolu'dan Ayrılmasına İlişkin Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

Safranbolu, 1530 yılında Bolu sancağına bağlı bir kazaydı. 1841 yılında Kastamonu eyaleti Viranşehir sancağına bağlanmıştır. 1865 yılında Kastamonu vilayeti Kastamonu sancağına bağlanmış, 1927 yılında Zonguldak'a, 1995 yılında ise Karabük iline bağlı bir kaza haline gelmiştir. 1955 yılına kadar Safranbolu'ya bağlı olan Bulak Köyü⁷⁸ yönetimin kararı ve köy ahalisinin rızası ile buradan ayrılarak Karabük'e bağlanmıştır⁷⁹.

Karabük Demir Çelik Fabrikası
(Demiryolları Arşivi'nden, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Krt_024024).

⁷⁸ Bulak bugün Karabük'e bağlıysada; makalenin başlığı, içeriğin ağırlıklı olarak Bulak'ın Safranbolu'ya bağlı olduğu süreci incelemesi sebebiyle oluşturulmuştur.

⁷⁹ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006, s. 437.

Karabük ise önce Safranbolu'ya bağlı Öğlebeli köyünün 13 hanelik mahallesiyken, Mustafa Kemal'in emir ve desteği, yeni kurulan Cumhuriyet hükümetlerinin çabaları sonucu 3 Nisan 1937 yılında Demir Çelik Fabrikası'nın temelinin atılmasıyla kentsel anlamda kurulmaya başlamıştır⁸⁰. Osmanlı döneminde tahrir kayıtlarında nüfusu 100 kişiyi aşmayan bir yerleşim yeri olan Karabük'ün nüfusu Demir Çelik tesislerinin temel atma tarihinden sonra hızla artmaya başlamıştır⁸¹. 1941 yılında Safranbolu'ya bağlı bir nahiye iken, 1953 yılında Zonguldak'ın kazası olmuştur⁸². Karabük, nüfusunun hızlı olarak artış göstermesi sebebiyle, 3 Mart 1953 tarihinde 6069 sayılı yasa ile ilçe haline getirilmiştir. Karabük'ün bir ilçe olarak adı ilk kez 1955 nüfus sayımında geçmiştir⁸³.

19. yüzyıl nüfus defterlerinde de görüleceği gibi Safranbolu'ya bağlı en kalabalık köy olan Bulak'ın Safranbolu ile birleşerek bir il olması isteği Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam etmiştir. Akın Karauğuz'un "Bir Gezi, Notları"ndan köşesinde 1938 yılına ait "Safranbolu-Karabük" başlıklı yazısında bu konuya değinilerek Bulak'tan şöyle söz edilir: "Şehrin (Safranbolu) pek az zaman sonra Bulak'a doğru uzayacağına şüphe yok. Bulakla Bağlar arasında sınır: Bir dere çizgisidir. Hatta şimdiden Safranbolu Bulak'ı şehir çevresine alarak bu köyü bir uram haline koysa, dere üstünde bir köprü ile iki parçayı birbirine bağlasa, çok yerinde bir iş olur. Bulak eski bir kasaba tarihi taşır. (...) Bulak yakın zamanlara kadar önemli bir merkezmiş. Bulak şimdi de zengin ve ileri bir köyümüzdür. Doğramacılık sanatında ve Bağcılık, Arıcılıkta çok üstünlüğü var"⁸⁴. Bu gazete yazısında hayali kurulan fiziki yakınlaşma bugün bir köprü aracılığı ile Bulak ve Safranbolu'nun birbirlerine bağlanmasını sağlamışsa da; gazete yazısında ayrıca Bulak ile Bağlar'ın birleşmesiyle bir il ortaya çıkması umut edilmiştir. Birleşmeden ortaya çıkacak il olma durumunun 1955 yılında yazılan resmî belge ile ortadan kalktığı söylenebilir. Belge, Kılavuzlar köyü ile birlikte, Bulak'ın, Bulaklıların da fikri alınarak, Karabük'e bağlanmasına karar verildiğini göstermektedir.

⁸⁰ 81 *İlde Şehir ve Kültür: Karabük*, BAKKA, İstanbul 2015, s. 73.

⁸¹ Hür Kalyoncu, *Cumhuriyet Kenti Karabük*, Karabük Belediyesi Kültür Yayınları, s. 42.

⁸² Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006, s. 280.

⁸³ 81 *İlde Şehir ve Kültür: Karabük*, BAKKA, İstanbul 2015, s. 70.

⁸⁴ *Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)*, Der.. Aytekin Kuş, Safranbolu 2009, s. 238-239.

Zonguldak vilayeti Safranbolu kazasının Merkez Nahiyesine bağlı Bulak ve Kılavuzlar köylerinin Karabük kazasının merkez nahiyesine bağlanması hakkında yapılan incelemede, Bulak köyü Karabük'e 7 kilometre, Safranbolu'ya 5 kilometre, Kılavuzlar köyü Karabük'e 6 kilometre Safranbolu'ya 6.5 kilometre mesafelerde buldukları, bu köylerle Safranbolu arasında mevcut doğal bir kusur teşkil eden dereden yaya veya atlı geçilmesi zor olduğundan daha uzak mesafede olduğu halde Karabük'e Safranbolu'dan daha önce gidilebildiği, bu köyler halkı ürünlerini Karabük'e getirerek buradan da Zonguldak'a sevk ettikleri, Karabük gün geçtikçe gelişen, iktisadi imkanlar vaat eden işçiyi, üreticiyi çeken bir kasaba olması nedeniyle burada çalışan köylü işçilerin resmi işlerini de aynı merkezde görecekllerinden idareten bağlı buldukları Safranbolu kazasından ayrılarak Karabük kazasının merkez nahiyesine bağlanmalarının coğrafi, ticari, iktisadi ve sosyal bakımlardan faydalı ve gerekli olduğu sonucuna varılmış, bu idari değişikliğin yapılması halkın isteğine ve idare kurulunun, genel meclisin görüşlerine dayanılarak Zonguldak Valiliği tarafından teklif edilmiştir. Vekâlette yapılan incelemede, valiliğin teklifi yerinde görülmüş ve işlemleri de İl İdaresi Kanunu hükümlerine uygun bulunmuştur (Bkz. Ek 1)⁸⁵.

Sonuçlar ve Genel Değerlendirme

- Türkiye'de kent tarihi gibi köy tarihine ilişkin çalışmalar da oldukça kısıtlıdır. Sadece bir köyü içeren ve bu köyün kuruluşundan günümüze geçirdiği tarihsel süreçleri çeşitli konu başlıklarıyla ele alan kaynak hemen hemen yoktur. Bu bağlamda Türkiye'de Safranbolu merkezine ait yapılan çalışmalar önemli bir yer tutmakla birlikte, Safranbolu'nun köylerine ilişkin çalışmalar yapılmadan kent ya da kasaba tarih anlatısının bütünlüğe kavuşacağı düşünülmemelidir. Bu sebeple Safranbolu'nun merkezine gösterilen ilginin eskiden ona bağlı olan köylerine de aktarılması gerekir. Kaldı ki; Safranbolu'nun sosyo-ekonomik yapısına ilişkin akademik çalışmalar nüfus ve temettuat defterlerindeki transkripsiyonlarla sınırlıdır. Kuşkusuz on yıl önceye göre oldukça fazla sayıda defterin transkripsiyonunun yapılmış olması önemli bir kazanç ve zenginlik de; buradaki bilgiler yorumlanmaya ve anlamlı bir tarih anlatısı içinde bulunması için dönem özellikleriyle ele alınmaya muhtaçtır. Aksi durumda istatistikî bilgiler dışında sosyo-ekonomik ya da sosyo-kültürel verilerin anlaşılır ve anlatılır olmasını sağlayamayacaktır.

⁸⁵ C.A., 25.02.1955, Fon: 30-11-1-0, Kutu: 249, Gömlek: 7, Sıra: 12.

- Burada ele alınan Bulak köyünün tarihi büyük ölçüde arşiv belgelerine dayandırılarak yazılmaya çalışılmış ve akademik sınırlar içinde oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Sözlü tarih çalışmasına da yer verilmişse de; makalenin bütünü içinde yazılı ve somut belgelerin esas tutulduğunu söylemek mümkündür. Burada oluşturulan tarih anlatısı, değerlendirilen kaynakların köye ilişkin verdiği bilgiler doğrultusunda ele alınmıştır. Bu sebeple bu makale birincil kaynakların ele alınış biçimi nedeniyle köye ilişkin tarih anlatısı hakkında bir öneri de sunmaktadır.

- Ele alınan arşiv belgeleri ışığında 19. yüzyılda Bulak'a ilişkin konuların hangi başlıklar altında toplanabileceği hakkında bir fikir yürütmek mümkün olmakla birlikte, köyün tarihi şimdiye kadar tümüyle bir makale ya da bir kitabın konusu olmamıştır. Bazı makalelerin kısa paragrafları ya da satır arası geçen bilgilerinde sınırlı kalan köyün tarihine ilişkin veriler, bu makalede derli toplu ortaya konmaktadır. Bu sebeple bu makalenin köyün tarihine ilişkin akademik bir katkı olacağı düşünülmektedir. Metin; gündelik hayat, özneler (köy halkı), nesnelere (kıyafetler ve ev eşyaları), çalışma alanları, devlet görevleri, resmi yazışmalar bağlamında geliştirilmiştir. Resmi evraklar ele alınarak köyün tarihine ve sosyal dokusuna ilişkin belirli bir süreç değerlendirilebilmiş olmasına rağmen bu makale sadece Bulak Köyü tarihine ilişkin bilgileri akademik çerçevede kaleme alması dolayısıyla ilk olma özelliğini taşımaktadır. Bundan sonra köyün tarihine ait başka alanlardan çalışmalarla geliştirilebileceği umut edilmektedir.

- Bulak, nüfusunun yarıya yakınının dülgere/duvarcı/marangoz olması nedeniyle 19. yüzyılda Safranbolu'nun diğer köylerinden ayrılmaktadır. Belgelere dayanarak Bulak'ı genel bir ifadeyle "dülgere/marangoz köyü" olarak tanımlamak mümkündür. 19. yüzyıl Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesi içinde gayrimüslim duvarcı ve dülgerelerin yoğunluğu düşünüldüğünde ve bu dönemde gayrimüslimlerin mimarlık örgütlenmesinin çeşitli alanlarında faaliyet gösterdikleri göz önüne alındığında bir Türk-Müslüman köyünün dülgere ve marangoz yetiştirmesi dönemin anlayışına göre öncü ve modern bir tabirdir. İnşaat esnafı olarak yetişen bu kişiler bir yapıyı temelden çatıya inşa etme becerisine sahiptir. Dülgere-kalfa-müteahhit-mimar gibi mesleki unvanlarla yapılan iş tanımlarının bulanık olduğu 19. yüzyıl içinde çeşitli alanlarda faaliyet gösterdikleri anlaşılmaktadır⁸⁶.

⁸⁶ Osmanlı'nın son dönemlerinde Müslüman ailelerin çocuklarının mimar olarak yetişme-

- İmparatorluğun başkenti İstanbul'da, devletin verdiği görevlerde çalışan Bulaklıların olduğu görülmektedir. Bu görevler memur, asker, ulema, cami hocası, imam ve inşaat esnafı olarak sıralanabilir. Köy, imparatorluk merkezi ile ilişkilerin yoğun ve sıkı olduğu bir sisteme sahiptir.

- Köyün tarihine ilişkin yazılı bilgilerin 15. yüzyıla kadar dayandırılabilceği tespit edilmiştir.

- Bulak Köyü, gerek köy ahalisinin çalışma alanlarının çeşitliliği ve iş hacmi, gerekse nüfusu bakımından 19. yüzyılda sosyal ve ekonomik yönleriyle Safranbolu'nun en gelişmiş köyüdür.

- Temettuat defterlerinden de görüldüğü gibi, 19. yüzyıldaki tarım gelirlerinin büyük bir kısmı üzüm bağlarına, buğday, arpa yetiştirilen tarlalar ile safran tarlalarına dayanmakta, kısmen de bahçelerden gelir elde edilmektedir.

- İnşaat ve tamirat, arsa/arazi, su ve yol anlaşmazlıkları, boşanmalar, nafaka, vekalet davaları, kız icarları, vergi borçları Şer'iyye Sicilleri'nde dikkat çeken konular içindedir.

- 19. yüzyıl boyunca köy ahalisinin mevkilerine, yaptıkları işe ve statülerine bağlı olarak farklı kıyafetler kullandıkları tespit edilmektedir. Gerek kıyafetlerin gerekse evlerdeki tekstil ürünlerinin kumaşları kültür tarihi araştırmacılarının ilgisini çekecek bir zenginlik ve çeşitlilik sunmaktadır.

- Günlük kullanım eşyaları içinde bakırdan üretilmiş eşyalar bulunmaktadır. İbrik, bakraç, kazan, pekmez tavası, güğüm, kahve takımı, sandık gibi ev gereçleri ile minder, yastık, yorgan, döşek, çarşaf takımları ya da bazı oda takımları ayrıca tarım aletleri evlerde sıkça rastlanan eşyalar arasında yer almaktadır. Saat ve mücevher gibi bazı parçalar da zenginliğin boyutuna bağlı olarak çeşitlenebilmektedir.

- 19. yüzyıl sonundaki büyük yangında köyün evleri dışında bazı kamusal yapılarının da ortadan kalktığı tespit edilmektedir. 22 hane ile birlikte Musahip Mustafa Paşa'nın yaptırdığı büyük cami, iki kahvehane, üç dükkan, bir sıbyan mektebi, 180 öğrenciyi içine alan bir medrese tümüyle yanmıştır.

lerini istemediği ve mimarlığın Rumların yaptığı taş ustalığı ile aynı derecede tutulduğuna ilişkin yaygın düşünce için ve aynı dönemde dülger, duvarcı ve neccar (marangoz) gruplarının gayrimüslimlerden oluştuğu ve Müslüman inşaat esnafının sayıca azlığı için bkz. Oya Şenyurt, *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2011, s. 243.

- Cumhuriyet sonrasında Bulak'ın Safranbolu ile birleşerek bir kent oluşturması beklentisine rağmen köy, kendi kaderini belirleme şansına sahip olmuştur. Bugün sözlü tarih anlatılarında dikkat çeken nokta Safranbolu'ya bağlı kalınmama düşüncesinin su meselesi de dâhil kaza-köy gerilimi bağlamında bazı sebeplere dayandırılmasıdır⁸⁷.

Kaynaklar

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim, Ülkü (Ayan) Özsoy, Safranbolu Vakfiyeleri, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları, Ankara 1998.
- Ağaoğlu, Sami, "Musahip Mustafa Paşa Vakfı", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.: 15, 2004, sS. 378-399.
- Ahmet Mithat Efendi, Dolaptan Temaşa, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.
- Aisworth, William, İstanbul'dan Kdz. Ereğli Üzerinden Ankara'ya Seyahat Notları, Çev.: Güngör Karağuz, Harun Şimşek, Mehmet Ali Kapar, Çizgi Kitabevi, Konya 2014.
- Ahmet Akgündüz, Ser'ie Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler, İstanbul 1998, C. 1, s. 11, 12.
- Arslan, Neşet "Safran Üzerine Düşünceler", <https://www.turktob.org.tr/dergi/>, ss. 66-69. Erişim: 31.03.2019.
- Atak, Rıdvan, 2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68. Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013.
- Barlas, Uğuroğlu, Karabük İli Bulak ve Cumayarı Köylerinde Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat Yönetiminde Yapılan Mikrobiyolojik ve Sosyolojik Çalışmalar, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, 2010.
- Canbaz, Bayram, 2130 Numaralı Safranbolu Şer'ie Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018.
- Ceylan, Hatice, 2146 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2017.
- Çetin, Vedat, 2156 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili 1323-1324/1905-1906 (Değerlendirme, Transkripsiyon), Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2012.

⁸⁷ Mağara Suyu'ndan yararlanmak, Bulak Köyü ile Safranbolu arasında çok uzun yıllar devam eden ve bir türlü sona ermeyen bir davaya konu olmuştur. Sonuçta, Safranbolu Belediyesi, Bağlar'ın sulama suyu olan "Mağara suyu"na sahip olamamıştır. 1940'lı yıllarda Safranbolu Adliyesi'nde, Belediye ile Bulak Köyü tüzel kişiliği arasında görülmeye başlayan dava, 1950'li yılların başında Safranbolu lehine sonuçlanmışsa da; temyiz edilmesi üzerine Yargıtay tarafından karar bozulduktan ve 1953 yılında Karabük ilçe olduktan sonra dava, Bulak Köyü, Karabük ilçesine bağlandığından yetki yönünden Karabük adli makamlarına intikal etmiştir. Bkz. "Safranbolu'da Su (Kaynaklar- Su Yolları-Çeşmeler-Havuzlar)", <https://docplayer.biz.tr/11883276-Safranbolu-da-su-kaynaklar-su-yollari-cesmeler-havuzlar.html>, s. 109.

- Ekinci, Ekrem Buğra, Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2008.
- Emiroğlu, Kudret, Gündelik Hayatın Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- Erkartal, Ahmet, Sicill-i Ahval Defterlerindeki Safranbolulu (Zağfiranbolulu) Memurlar (1879-1909), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi, Sakarya 2007.
- Ertürk, A. Esra Bölükbaşı, Osmanlı Döneminde Safranbolu Su Mimarisi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.
- Eryükseldi, Mehmet, 2151 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili H. 1311-1313/M. 1894-1896 (Değerlendirme, Transkripsiyon), Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013.
- Faroqhi, Suraiya, Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak, 3. B., Çev.: Gül Çağalı Güven, Özgür TÜresay, Y.K.Y., İstanbul 2008.
- Gümüşoğlu, Mustafa Zahit, "Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)", Y. L. Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2006.
- İpekçi, Okan, 2136 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyonu (1-60 Sayfalar arası), Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2018.
- Kalyoncu, Hür, Cumhuriyet Kenti Karabük, Karabük Belediyesi Kültür Yayınları, Karabük 2007.
- Karacakaya, Recep, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, Safranbolu Şer'iyeye Sicili: 2149 Numaralı Defter, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013.
- Karacakaya, Recep, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, Safranbolu Şer'iyeye Sicili:2133 Numaralı Defter, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013.
- Karacakaya, Recep, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, Safranbolu Şer'iyeye Sicili: 2149 Numaralı Defter, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013.
- Karacakaya, Recep, İsmail Yücedâğ, Nazım Yılmaz, Safranbolu Şer'iyeye Sicili: 2144 Numaralı Defter, T.C. Safranbolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2013.
- Koç, Mehmet, 787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2015.
- Koçu, Reşad Ekrem, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Başnur Matbaası, Ankara 1967.
- Kütükoğlu, Mübahat, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri", Belleten, C.: IX, (s. 225'ten ayrı basım), Ankara 1995.
- Okumuş, Gülnaz, 2141 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyonu, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2016.
- Ongun, Burhan Arif, "Safranbolu İmar Planı Raporu", Belediyeler Dergisi, S.: 9, 1936, ss. 60-73.
- Pamuk, Şevket, Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi (1500-1914), 6. B., İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- Sezen, Tahir, Osmanlı Yer Adları, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006.

- Sözen Metin ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, 4. B., Remzi Kitabevi, İstanbul 1996.
- Şahin, İlhan, “Anadolu’da Türk Yerleşmesi Sürecinde Safranbolu”, I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu (4-6 Mayıs 1999), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, ss. 7-14.
- Şenyurt, Oya, *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2011.
- Tabakoğlu, Ahmet, *Türkiye İktisat Tarihi*, 9. B., Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.
- Tanrıverdi, Abdullah, 2155 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili 1320-1321-1322/1903, 1904 (Değerlendirme, Transkripsiyon), Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013.
- Taş, Kenan Ziya, “Fatih Devrine Ait Bir Tahrir Defteri”, *dergiler.ankara.edu.tr/dergiler*, ss. 427-471.
- Taş, Kenan Ziya, “16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları”, *dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/*, ss. 199-206.
- Taştan, Yusuf, 2147 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H. 1304-1307/M. 1886-1890), Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013.
- Tekin Zeki, Hatice Ceylan, “Safranbolu Şer’iyye Sicillerinde Geçen Eşya, Lakap ve Yer İsimleri”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 6, No. 6, 2017, ss. 377-402.
- Temel, Kemal, 2154 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin 1317-1318/1899-1900 1-50. Sayfaların Transkripsiyonu Özet ve Değerlendirilmesi, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013.
- Türkoğlu, Bülent, *Türkiye’de Karabük Bulak Köyü ve Safranbolu’da Yörük Köyü Örneğinde Kırsal Sit Alanları Koruma İmar Planlarının Karşılaştırılması*, Y. L. Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük 2014.
- Ulusoy, Rıza, 2119 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu, Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2019.
- Yıldız, Hamza, 2142 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2017.
- Yılmaz, Metin, 2152 Numaralı Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1313-1317/M.1896-1900), Y. L. Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Karabük 2013.
- Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946), Der.. Aytekin Kuş, Safranbolu 2009.
- 81 İilde Şehir ve Kültür: Karabük, BAKKA, İstanbul 2015.
- www.nufusune.com/36742-karabuk-merkez-bulak-koy-nufusu (Erişim tarihi: 30.03.2019).
- “Bulak Köyü Tarihçesi”, www.bulakonline.net/ (Erişim tarihi: 30.03.2019).
- “Safranbolu’da Su (Kaynaklar-Su Yolları-Çeşmeler-Havuzlar)”, <https://docplayer.biz.tr/11883276-Safranbolu-da-su-kaynaklar-su-yollari-cesmeler-havuzlar.html> (Erişim tarihi: 09.07.2019).

Arşivler

SOSYOLOJİDE YÖNTEM VE UYGULAMA:
MODERN FARKLILAŞMA, UYUM VE TEMSİL MODELLERİ

O.A. (Osmanlı Arşivi)
DH.İD. Dahiliye İdari Kısım Belgeleri,
BEO., Bâb-ı Âlî Evrak Odası,
ŞD., Şurayı Devlet,
İ.EV., İrade Evkâf,
ML.VRD.TMT. d., Maliye Nezareti Temettuat Defterleri,
C.A. (Cumhuriyet Arşivi),
İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sanal Arşiv,
Servet-i Fünun Dergisi Arşivi.

ESBABI MUEİBE LÂYİHASI

Zonguldak Vilâyeti Safranbolu Kazasının Merkez Nahiyesine bağlı Bulak ve Kılavuzlar köylerinin Karabük Kazasının Merkez Nahiyesine bağlanması hakkında yapılan incelemede:

Bulak köyü Karabük'e (7) kilometre, Safranbolu'ya (5) kilometre, Kılavuzlar köyü Karabük'e (6) kilometre, Safranbolu'ya (6,5) kilometre mesafelerde buldukları, Bu köylerle Safranbolu arasında mevcut tabii bir arıza teşkil eden dereden yaya veya atlı geçilmesi mümkün olduğundan daha uzak mesafede olduğu halde Karabük'e Safranbolu'dan daha evvel gidilebilindiği, bu köyler halkı mahullerini Karabük'e getirerek buradan da Zonguldak'a sevkettikleri, Karabük gün geçtikçe gelişen, iktisadî inkânlar vâdeden, içişiyi, müstahsilî çeken bir kasaba olması hasebiyle burada çalışan köylü işçilerinin resmî işlerini de aynı merkezde göreceklere idareten bağlı buldukları Safranbolu Kazasından ayrılarak Karabük Kazasının Merkez Nahiyesine bağlanmalarının coğrafî, ticarî, iktisadî ve içtimai bakımlardan faydalı ve zarurî bulunduğu neticesine varıldığından bu idarî değişikliğin yapılması halkın arzusuna ve idare Kurulunun 15/9/1953, 11/5/1954 tarih ve 418,309 sayılı, Genel Meclisin 21/12/1953, 22/12/1954 tarih, 74/983/II, 58/546/9 sayılı mütealâalarına dayanılarak adı geçen Valilikçe teklif edilmiştir.

Vekâletinizce yapılan incelemede; Valiliğin teklifi yerinde görüldüğü ve işlemleri de il idaresi Kanunu hükümlerine uygun bulunmuş olduğundan ilişik kararı ona göre düzenlenmiştir.

030 | 11 | 1 | 219 | 12

Ek 1. Bulak Köyü'nün Karabük'e bağlanmasına karar verildiğini gösteren belge